

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Subkultury, jejich podoba a vývoj před a po roce 1989

České Budějovice 2015

Vedoucí práce:
Mgr. Tomáš Fautyš

Vypracoval:
Václav Šindýlek

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 24. 6. 2015

.....
Václav Šindýlek

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Tomáši Fantyšovi za poskytnutí rad, odborné vedení a za čas, který mi věnoval. Také děkuji PhDr. Martě Franclové, Ph. D. za její pomoc a konzultaci.

ANOTACE

ŠINDÝLEK, V., Subkultury, jejich podoba a vývoj před rokem a po roce 1989. České Budějovice 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra společenských věd. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Fantyš, s. 51.

Bakalářská práce se zabývá subkulturami, jejich podobou a vývojem před a po roce 1989.

Práce je koncipovaná jako teoretická. Cílem studie bude pomocí odborných textů a dobových dokumentů charakterizovat a porovnat vývoj subkultur před a po roce 1989 a zároveň zjistit, jakým způsobem ovlivnila subkultury revoluce v roce 1989.

Práce je rozdělena na tři hlavní části. V první části budou z hlediska politického a sociálního charakterizována období, ve kterých jsou subkultury zkoumány (tj. doba před a po roce 1989). Ve druhé části bude charakterizována podoba a vývoj vybraných předrevolučních a porevolučních subkultur. Třetí část se bude věnovat komparaci podoby a vývoje konkrétních subkultur a obecného vývoje subkultur.

Klíčová slova: subkultura, vývoj, hodnoty, revoluce, změny, proměny.

Annotation

ŠINDÝLEK, V., Subcultures, their form and development before and after 1989. České Budějovice 2015. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Education. Department of Social Science. Thesis supervisor Mgr. Tomáš Fantyš, pages 51

This bachelor thesis deals with subcultures, their form and development before and after 1989.

The work is conceived as theoretical. The aim of the study is, by the use of scientific texts and historical documents, to characterize and compare the development of subcultures before and after 1989, and to get to know, how the subcultures were influenced by the revolution in 1989.

The work will be divided into three main parts. In the first part there will be with the political and social respect characterized periods in which the subcultures are studied (ie. the time before and after 1989). In the second part there will be characterized the form and development of selected pre-revolutionary and post-revolutionary subcultures. The third part will be devoted to comparing the form and development of specific subcultures and general development of subcultures.

Keywords: subculture, development, values, revolution, changes, transformations.

Obsah

Úvod	7
1 Vymezení základních pojmů	8
1.1 Subkultura.....	8
1.2 Kultura.....	9
1.3 Kontrakultura.....	10
2 Charakteristika před a porevolučního období.....	10
2.1 Období Pražského jara a invaze vojsk 21. 8. 1968.....	10
2.2 Období normalizace	15
2.3 Odpor vůči normalizaci	16
2.4 Osmdesátá léta a sametová revoluce	19
2.5 Porevoluční období.....	21
3 Charakteristika subkultur.....	22
3.1 Předrevoluční subkultury.....	22
3.1.1 Vlasatci/Máničky	22
3.1.2 Vlajkonoši.....	25
3.1.3 Punk.....	28
3.2.Porevoluční subkultury.....	30
3.2.1 Punk.....	31
3.2.2 Hip Hop.	32
3.2.3 Hooligans.....	33
4 Komparace vývoje a podob subkultur před a po roce 1989	34
4.1 Vývoj hooligans.....	35
4.2 Vývoj Punku.	36
4.3 Vliv vlasatců/mániček a hip hopu.	38
4.4 Porovnání obecného vývoje subkultur.	39
Závěr.....	41
Seznam použité literatury	43
Seznam příloh.....	47

Úvod

Téma bakalářské práce „Subkultury, jejich podoba a vývoj před rokem a po roce 1989“ jsem si vybral z několika důvodů. Prvně mě téma subkultur již delší dobu zajímá. Zároveň si myslím, že o současných subkulturách bylo v různých odborných pracích napsáno již mnoho, i přesto je to bezesporu stále aktuální téma. Nicméně mi přišlo zajímavé prozkoumat i subkultury předrevoluční a pokusit se porovnat jaký vliv měla na jejich vývoj Sametová revoluce.

Bakalářská práce je koncipována jako teoretická, jelikož se velmi obtížně shánějí lidé působící v předrevolučních subkulturách k rozhovoru. Při studii se budu opírat především o odborné texty, dobové dokumenty a dobový tisk.

Cílem bakalářské práce bude vypracování studie týkající se podoby a vývoje subkultur v České republice a Československu. V práci charakterizují konkrétní subkultury před rokem 1989 a po roce 1989. Zaměřím se na politické a sociální podmínky ve zkoumaných obdobích a zároveň na změny spojené s revolucí v roce 1989. Na základě těchto změn (politických, sociálních) vypracuji analýzu proměn ve vývoji konkrétních subkultur a proměn z hlediska obecného vývoje subkultur.

Bakalářská práce je rozdělena do tří částí. V první části bude z hlediska politologického a sociologického charakterizováno období před rokem 1989, počínaje šedesátými léty a po roce 1989. Druhá část bude zaměřena na charakteristiku konkrétních subkultur v pozorovaných obdobích. Třetí část se bude zabývat proměnami, spojenými s revolucí v roce 1989, ve vývoji vybraných subkultur a v obecném vývoji subkultur.

Výsledné poznatky mohou být zdrojem informací při studii subkultur, jejich vývoje a příčinách vzniku. Zároveň může sloužit k nastínění doby, ve které jednotlivé subkultury vznikaly.

Práce je určena nejen pro odborníky a studenty, zabývající se touto tematikou, ale i pro širokou veřejnost, která by se chtěla dozvědět více o vývoji subkultur na našem území.

1 Vymezení základních pojmů

Na začátek této bakalářské práce nejprve vysvětlím pojmy, které souvisejí s problematikou subkultur.

1.1 Subkultura

Internetové encyklopedie¹ charakterizují subkultury jako „minoritní skupiny se specifickými kulturními znaky, které se liší od většinové kultury.“ Stejně jako se věci skládají z atomů, tak se i naše společnost dá rozložit na mnoho subkultur. Každá subkultura se může odlišovat různým stylem hudby, oblékáním, chováním i činnostmi. Nikde ale nejsou striktně dané hranice, co subkultura je a co není. Pokud se řekne subkultura, většinou se nám vybaví punk, metal či hip hop. Za subkulturu je ale možné považovat například i nudisty, zahrádkáře nebo sběratele stavebnice Merkur. Zároveň jsou zde i subkultury nadžánrové, které propojují ostatní subkultury. Do těchto nadžánrových subkultur by se dala zařadit např. kultura tetování.

Předpona „sub“ označuje svébytnost a odlišnost od dominantní nebo mainstreamové společnosti. Příslušníky jednotlivých subkultur tedy sdružují stejné hodnoty, odlišné od většinové společnosti. Avšak objevují se i názory neztotožňující se s přeponou sub, jakožto s označením něčeho podřadného, nižšího (Smolík, 2006, str.31).

R. Stark (v Geist, 1992, str. 474) charakterizuje subkulturu jako kulturu uvnitř kultury. Skupinu lidí, kteří udržují či rozvíjí soubor vlastní víry, morálky, hodnot a norem.

Jandourek (v Smolík, 2010) říká, že příslušníci určitých skupin se mohou od většinové, „oficiální“ kultury odlišovat věkem, sociálním postavením ale i regionem, jako je například předměstí metropole. Dále podotýká, že pojem subkultura se používá např. při zkoumání životního stylu skupin mládeže, určitých sociálních a etnických vrstev a protestních hnutí.

Hebdige (v Smolík, 2006, str. 33) popisuje kontakt se širším okolím prostřednictvím určitého stylu. Zároveň je zde popisována i reakce širšího okolí, které může nápadné a drzé subkultury označovat jako „výstřední“, „nepřirozené“ a „extravagantní“

¹ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Subkultura>

Zajímavý je termín kmen, použitý v knize Kmeny (Brož, Veselý a kol.,2014). Termín je odvozený z anglického pojmu *urban tribes*, přeloženo *městské kmemy*. Tento výraz je poměrně přesný, jelikož je zde určitý odkaz na pravěk. V pravěku se nedalo ještě hovořit o nějaké společnosti, ale právě o jednotlivých kmenech. A právě zde vidím paralelu k současné společnosti, která je také složená z jednotlivých subkultur. Podobnou paralelu zpracoval například i český undergroundový autor Egon Bondy ve své knize Šaman, kde popisoval příběh šamana v kontrastu k dobové společnosti.

1.2 Kultura

Smolík (in Smolík, 2010, str. 26) uvádí, že slovo kultura pochází z latinského slova *colere* a původní význam byl spjat se zemědělstvím. Římský řeční Marcus Tullius Cicero označil v 1. st. př. n. l. filozofii za kulturu ducha, čímž spojil slovo kultura s novým významem. Termín se nadále používal pro oblasti lidského vzdělávání, které přispívá ke kultivaci člověka.

Hebdige (in Hebdige, 2012, str. 29) poukazuje na nejednoznačnost pojmu kultura. V přírodních vědách může termín kultura označovat proces (umělé množení mikroskopických organismů) i výsledný produkt (organismy tímto procesem vypěstované).

Kulturou je možno rozumět označení pro veškeré sdílené normy, způsoby chování, hodnoty, rituály, tradice, schopnosti a dovednosti, které člověk získává procesem socializace. Kultura nabízí lidem určitý pohled na svět, čímž se utváří specifický způsob života. Kultura je navíc specifická pro lidský rod. (in Smolík, 2010, str. 27)

Kulturu tvoří několik specifických segmentů, např. jazyk, filozofie, náboženství, morálka, umění, věda, obyčeje, a mnoho dalších. Jednoduše řečeno, kulturu tvoří (Smolík, 2010, str. 29):

- Kulturní artefakty – hmotné výtvořidy lidstva
- Sociokulturní regulativy – pravidla lidského chování
- Ideje - nehmotné cíle, vize, hodnoty, představy
- Sociální instituce – lidské vztahy a řešení neustálých životních problémů

1.3. Kontrakultura

Termín kontrakultura (odvozený z lat slova *contra* – mimo, proti) označuje kontrastní či opoziční typ kultury, popř. subkultury vzhledem k oficiálnímu typu kultury většinové. Termín byl poprvé použit v padesátých letech T. Parsonem a je považován za důležitý fenomén druhé poloviny dvacátého století. (Smolík, 2010, str. 37)

2. Charakteristika před a porevolučního období

V této část charakterizují z hlediska historického, sociálního a politické období, ve kterých je vývoj subkultur sledován. Hlavní časový záběr lež mezi rokem 1968 – 1989 a od roku 1989 po současnost.

2.2 Období Pražského jara a invaze vojsk 21. 8. 1968

Během šedesátých let došlo v Československu k uvolnění poměrů ve společnosti a zároveň se vytvořila i část komunistické strany, toužící po reformě. Začala vznikat nová divadla, např. Divadlo Jára Cimrmana, SEMAFOR (Sedm malých forem) nebo ABC. V padesátých letech zakázání autoři - Bohumil Hrabal, Jaroslav Seifert či Josef Škvorecký začali znovu vydávat své knihy. Objevila se i veřejná kritika socialistického režimu, například při projevu Václava Havla či Ludvíka Vaculíka na čtvrtém sjezdu českých spisovatelů v roce 1967. (Nebojsa, Normalizace, to je ono!, 2001, str. 11)

Kritiku režimu vyjadřovala i mládež, začaly se zakládat studentské spolky a opětovně byly zavedeny majálesy. V roce 1965 byl hostem pražského majálesu americký spisovatel Allen Ginsberg. Tehdejší vláda nejprve povolila představiteli beatnické poezie vstup do Československa, jelikož byl známý svým kritickým postojem vůči americkému establishmentu. Avšak pro svůj zjev (nosil vousy a dlouhé vlasy), velkou oblibu u mládeže a pro svou korunovaci na krále majálesu, byl později pronásledován státní bezpečností a následně vyhoštěn ze země. (Blažek a Pospíšil, Vraťte nám vlasy, 2010, str. 47)

Kritika stávajícího režimu byla postupně stupňována. Ve městech se konaly různé demonstrace, z nichž některé byly násilně potlačeny, např. demonstrace studentů, kvůli výpadkům světla. Heslo protestu „Chceme světlo“ mělo ovšem hlubší symboliku.

Vládnoucí komunistická strana se v šedesátých letech rozdělila na reformní a konzervativní část. Důležitou osobou reformní části, prosazující tzv. socialismus s lidskou tváří, byl Alexandr Dubček, který se roku 1968 zasloužil o sesazení prezidenta Antonína Novotného z funkce prvního tajemníka KSČ. Dubček byl následně do této funkce zvolen, čímž započalo Pražské jaro. (Vaculík a Čapka, Nástin českých dějin 20. Století, 2002 str. 175)

Následkem obrody vládnoucí strany bylo např. oficiální zrušení cenzury v červnu 1968: „1. § 17 zní:

(1) *Cenzura je nepřipustná.*

(2) *Cenzurou se rozumějí jakékoliv zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými informačními prostředky.[...]*²

V Československu vznikaly i nové strany, např. K 231 (sdružení bývalých politických vězňů), Klub angažovaných nestraníků či znovuobnovená sociální demokracie. Dále vznikaly spolky, hnutí či svazy (Český svaz vědeckých pracovníků, Federace lokomotivních čet, Svaz vysokoškolského studentstva). (Kalous a Kocián, Český a slovenský komunismus, 2012, str. 128)

Mezitím docházelo k dalším změnám na politické scéně. Stávající prezident Antonín Novotný v březnu 1968 abdikoval a na jeho místo byl tajnou volbou zvolen veřejností oblíbený generál Ludvík Svoboda. Do funkce nastoupil ve svých sedmdesáti třech letech. Ačkoliv prezident měl minimální vliv na vnitřní politiku, byl podporovatelem Dubčekova plánu na reformaci komunismu. Představitelé obrody socialismu v Československu byli i nově zvolení předseda vlády Oldřich Černík a předseda Národního shromáždění Josef Smrkovský. Na XVIII. Sjezdu KSČ byl přijat Akční program, jehož název „Za demokratickou socialistickou společnost“ naznačuje touhu po demokratizaci KSČ, svobodě tisku a dodržování lidských práv a svobod. (Nebojsa, Normalizace, To je ono!, 2001, str. 14)

Avšak politická situace v ČSSR byla ostře sledována Sovětským svazem z Moskvy, který odmítal reformní vývoj. Postupně byl na československé vedení vyvíjen nátlak

² ČSSR. Zákon 84/1968 Sb., kterým se mění zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích. In: *Sbírka zákonů ČSSR*. 1968, částka 26, str. 10. Ministerstvo spravedlnosti, 1968. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1968/026-1968.pdf>

a požadováno uklidnění situace. Konzervativní členové se pokoušeli manipulací s médii a veřejným míněním ukončit reformní hnutí, ovšem neúspěšně. Ve společnosti se naopak kladl stále větší důraz na demokratizaci. V červnu 1986 byl vydán manifest Dva tisíce slov, jehož autor byl Ludvík Vaculík, který zde reagoval na obrodný proces. „*Od začátku letošního roku jsme v obrodném procesu demokratizace. Začal v komunistické straně. Musíme to říci a vědí to i ti nekomunisté mezi námi, kteří odsud už nic dobrého nečekali. Je ovšem třeba dodat, že tento proces ani nemohl jinde začít. Vždyť jenom komunisté mohli po celých dvacet let žít jakýmsi politickým životem [...]. Iniciativa a úsilí demokratických komunistů je proto jen splátkou na dluh, který celá strana má u nekomunistů, jež udržovala v nerovnoprávném postavení. Komunistické straně nepatří tedy žádný dík; patří jí snad přiznat, že se poctivě snaží využít poslední příležitosti k záchraně své i národní cti*“.³ Vaculík také varoval před vlivem Sovětského svazu a apeloval na občany, aby zůstali bdělí i během nadcházejících prázdnin. „*Čas, který nastává, je léto s prázdninami a dovolenými, kdy se nám po starém zvyku bude chtít všeho nechat. Vsaďme se však, že naši milí odpůrci si nedopřejí letního oddechu, budou mobilizovat své zavázané lidi a budou si už teď chtít zařídít klidné svátky vánoční! Dávejme tedy pozor, co se bude dít, snažme se tomu porozumět a odpovídat. [...]*

Veliké znepokojení v poslední době pochází z možnosti, že by do našeho vývoje zasáhly zahraniční síly. Tváří v tvář všem přesilám můžeme jedině trvat slušně na svém a nezačínat si. Svě vládě můžeme dát najevo, že za ní budeme stát třeba se zbrání, pokud bude dělat to; k čemu jí dáme mandát, a své spojence můžeme ujistit, že spojenecké, přátelské a obchodní smlouvy dodržíme [...]“⁴

Manifest byl podepsán více než sto tisíci občany, mezi nimiž byly i stovky představitelů veřejného života, např. herec Rudolf Hrušínský, režisér Jiří Menzel, herec Jiří Suchý či zpěvák Karel Gott. Avšak dokument Dva tisíce slov byl konzervativními komunisty označován za kontrarevoluční a pro Sovětský svaz se stal jasným důkazem, že vedení KSČ nemá situaci v zemi ve své moci. O opaku chtělo vedení ÚV KSČ přesvědčit vedení Sovětského svazu při tzv. „vagonovém jednání“, které se konalo v Čierné nad Tisou na slovenských hranicích se SSSR v železničních vagoněch.

³VACULÍK, L. 2000 slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem. Literární listy, roč. 1, č. 18, 27. červen 1968.

⁴VACULÍK, L. 2000 slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem. Literární listy, roč. 1, č. 18, 27. červen 1968..

Během jednání mezi Alexandrem Dubčekem a generálním tajemníkem KSSS Leonidem Iljičem Brežněvem, které trvalo čtyři dny, byly Sovětským svazem vzneseny požadavky na změny ve vedení KSČ, kontrolu nad sdělovacími prostředky a rozpuštění již zmíněných antisocialistických stran KAN a K231. Leonid Brežněv chápal požadavky jednání jako závazná a naléhal na jejich plnění.

Avšak s výsledky jednání nebyl Sovětský svaz spokojen, a proto již po jednání byla připravena invaze vojsk varšavské smlouvy do ČSSR. K jejímu vykonání chyběl jen věcný podnět. Tím se stal tzv. zvací dopis, jehož prostřednictvím požádala konzervativní část KSČ o pomoc Sovětský svaz. Pod dopisem byli konkrétně podepsáni Alois Indra, Drahomír Kolder, Oldřich Švestka, Antonín Kapek a Vasil Biřak.

Internetový server *totalita.cz* zveřejňuje pravděpodobné znění dopisu. Mimo jiné se v něm dočteme: „*Vedení strany už není dále schopno úspěšně se hájit před útoky proti socialismu, není s to organizovat proti pravicovým silám ani ideologický, ani politický odpor. Sama existence socialismu v naší zemi je ohrožena. Politické prostředky a prostředky státní moci v naší zemi jsou nyní už do značné míry ochromeny. Pravicové síly vytvořily příznivé podmínky pro kontrarevoluční převrat.*

V této těžké situaci se obracíme na vás, sovětské komunisty, vedoucí představitele KSSS a SSSR, s prosbou o poskytnutí účinné podpory a pomoci všemi prostředky, které máte k dispozici. Jedině s vaší pomocí lze dostat ČSSR z hrozícího nebezpečí kontrarevoluce.[...]“⁵

Odpověď Sovětského svazu na sebe nenechala dlouho čekat a již 18. srpna 1968 byla schválena vojenská invaze do ČSSR. Následně byla zpráva o vpádu vojsk sdělena členům Varšavské smlouvy a v noci z 20. na 21. srpna překročila vojska členských zemí (SSSR, Polské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Bulharské lidové republiky a na některých místech i vojska Německé demokratické republiky.) hranice Československa, čímž končí období Pražského jara.

V následujících dnech byla obsazena většina důležitých měst, letišť, budova ÚV KSČ, státní banka. Obsazeny byly i budovy rozhlasu, rádiové a televizní vysílání bylo přerušeno a informace o okupaci musely být vysílány z improvizovaných studií, např. ze skrytého pohotovostního pracoviště v pražské čtvrti Žižkov. Reformní komunisté Dubček, Černík,

⁵ RŮŽIČKA, Daniel. *Zvací dopis (pravděpodobný text)*. RŮŽIČKA, Daniel. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_1968_dopis_zvaci.php

Špaček, Kriegel, Smrkovský byli zadrženi, poté převezeni obrněnými transportéry na ruzyňské letiště a odtud deportováni do Ruska.

Mezitím v ulicích vládl odpor vůči sovětské invazi. Lidé na tanky házeli všelijaké předměty, otáčeli ukazatele měst u cest, zvolávali různá hesla. Umělci prostřednictvím rozhlasových a televizních vysílání informovali o situaci v Československu a nabádali k protestům, např. Václav Havel apeloval na spisovatele a umělce z celého světa, aby organizovali protestní akce proti okupaci. Ve vysílání rozhlasu zazněla také poprvé píseň Marty Kubišové – Modlitba, která se později stala symbolem sametové revoluce.

23. srpna odjela československá delegace v čele s prezidentem Ludvíkem Svobodou k jednání s vedením SSSR do Moskvy. K jednání byli převezeni i Dubček a spol. Celkovým výsledkem bylo podepsání Moskevského protokolu, jež obsahovalo přijetí vojsk na našem území, ideové popření Pražského jara a zároveň souhlas s budoucí normalizací. (Benčík, Antonín – Domaňský, Josef. 21. srpen 1968. Praha: Tvorba - Delta, 1990) Protokol byl podepsán všemi členy delegace, kromě Františka Kriegla, který odmítl.

Během invaze se na území Československa nacházelo přibližně 6 300 tanků a více jak 500 000 vojáků. Armády Polské, Bulharské, Maďarské lidové republiky a NDR působily v ČSSR do 4. listopadu 1968, avšak ruští vojáci zůstali na našem území až do roku 1991. Celkový počet obětí okupace se do konce roku 1968 vyšplhal až na číslo 108, okolo 500 lidí bylo zraněno.⁶

Ve světě byla situace v ČSSR sledována. Většina států podporovala Československo a zároveň vybízela Sovětský svaz, aby ukončil invazi. Okupaci odsoudily různé politické, kulturní, ale i sportovní organizace, např. skotský tým Celtic Glasgow společně s italským týmem AC Milán navrhly, aby byli fotbalisté okupujících zemí vyloučeni z mezinárodní fotbalové federace.⁷ Avšak veškeré protesty neměly téměř žádný vliv na stav v ČSSR, vše bylo kontrolováno vojsky, sovětským vedením i KGB (sovětská státní bezpečnost), tudíž mohlo postupně nastoupit období normalizace.

Ve skleslé atmosféře došlo k naplnění programu federalizace státu, která vstoupila v platnost 1. 1. 1969 a zároveň se změnil název státu na Československá socialistická

⁶ ROŽÁNEK, Filip. *SRPEN 1968. PRVNÍCH SEDM DNŮ OKUPACE* [online]. 2013 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: http://media.rozhlas.cz/_binary/03004667.pdf

⁷ Tamtéž

federativní republika (ČSFR), čímž se vytvořily dvě národní vlády a jedna vláda federální. Koncem roku 1968 ještě probíhaly ve společnosti stávky (např. 17. Listopadu stávkovali vysokoškolští studenti) a demonstrace vůči politické situaci, avšak protesty většinou byly rozeznány Státní Bezpečností.

Během roku 1969 začaly být postupně potlačovány reformní programy a do úřadu nastupovali příznivci normalizace. Společnost začala postupně rezignovat a přijímat danou skutečnost. K větší aktivitě a protestům chtěl občany svým činem vybědnout student Univerzity Karlovy Jan Palach, který se v lednu 1969 na Václavské náměstí upálil. Na způsob jeho protestu reagovali politici i prezident Svoboda a nabádali lid, aby podobný čin nikdo neopakoval. Naopak Václav Havel vyzval představitele normalizační politiky, aby odstoupili ze svých funkcí, čímž by mohli zabránit dalším podobným protestům. Po Janu Palachovi se upálili ještě Jan Zajíc a Evžen Plocek. Nicméně tyto extrémní protesty nevyvolaly ve společnosti chtěné reakce, tudíž nenastal žádný zvrat.

2.2 Období normalizace

Na politické scéně docházelo postupně k sesazování reformních komunistů. 17. Dubna 1969 odstoupil z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ Alexandr Dubček, jeho nástupcem se stal Gustáv Husák. Tím začalo období normalizace. Dubček byl později vyloučen z KSČ, spolu s ním i Smrkovský či Černík. Začátkem roku 1970 obdržely stranické organizace dopis ústředního výboru s instrukcemi k výměně stranických legitimací, čímž se začaly provádět stranické čistky. Z KSČ bylo vyloučeno zhruba 327 000 lidí, což sebou neslo i ztrátu zaměstnání. Tímto způsobem přišlo o práci zhruba 350 000 občanů. Odvolán byl kdokoliv, kdo nesouhlasil s pobytem vojsk, schvaloval reformy spojené s Pražským jarem, stavěl se proti normalizaci. Na jejich místa byli následně dosazeni prověřeni komunisté. (Petruška Šustrová a Josef Mlejnek jr., *Zaostřeno na komunismus*, 2014, str. 209)

Prezident Ludvík Svoboda měl na prováděné čistky a celkové dění ve společnosti malý vliv. K udržení své pozice prezidenta ČSFR, podpořil normalizaci, čímž ztratil důvěru veřejnosti. V následujících letech se ovšem zhoršoval jeho zdravotní stav, a proto byl v roce 1975 pro neschopnost vykonávat post prezidenta své funkce zbaven. Ludvík Svoboda byl nahrazen generálním tajemníkem ÚV KSČ Gustávem Husákem, který byl vybrán v tajných volbách.

Na podzim roku 1970 byl přijat dokument s názvem Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti od XIII. sjezdu KSČ. Zde byly oficiálně uvedeny důvody invaze, která byla označena za bratrskou pomoc, aby bylo zabráněno reformám, chápaným jako kontrarevoluce. Zároveň by se mělo v ČSFR přistoupit zpět k totalitní formě vlády. (Josef Harna a Rudolf Fišer, Dějiny českých zemí II., 1998, str. 238)

S normalizací se do Československa vrátila atmosféra padesátých let. Tajná policie StB měla za úkol potlačovat veškeré podvratné pokusy. Byla znovu zavedena tvrdá cenzura. Na tisk, rozhlasové i televizní vysílání dohlíželo vedení KSČ. Magazíny, které nebyly v souladu s nařízením KSČ, musely být zrušeny (Např. Reportér, Studentské listy). Podmínkám nastaveným KSČ museli odpovídat i literární, filmová a hudební tvorba, tudíž byli některé knihy či autoři zakázáni (Havel, Kundera atd.)

Aby KSČ udrželo relativní klid ve společnosti, muselo zajistit přijatelné sociální podmínky pro život, což souviselo s hospodářstvím. Fáze vývoje sociálních, hospodářských a ekonomických podmínek byly shrnuty a označeny názvem „Budování reálného socialismu“. (Josef Harna a Rudolf Fišer, Dějiny českých zemí II., 1998, str. 238)

Ekonomické plány ovšem nebyly naplňovány podle představ, a tak se začala postupně věnovat pozornost více na kvantitu výroby než na kvalitu. Jelikož výroba žádala velké množství energetických zdrojů, začalo se dovážet velké množství ropy a budovat jaderné elektrárny (Bohunice, Dukovany) i vodní díla (Gabčíkovo). (Josef Harna a Rudolf Fišer, Dějiny českých zemí II., 1998, str. 239)

Díky izolaci od západních států vznikl v ČSFR dojem, že se v zemi pod vedením KSČ zvyšuje životní úroveň. Ovšem opak byl pravdou, za vyspělými západními státy jsme zaostávali. Ve městech se sice začala stavět paneláková sídliště, která vyřešila bytovou krizi. Byly zvýšeny rodinné a mateřské příspěvky, což zapříčinilo velký nárůst porodnosti. Avšak zlepšení sociálních podmínek zapříčinilo hluboké zadlužení. (Josef Harna a Rudolf Fišer, Dějiny českých zemí II., 1998, str. 240)

2.3 Odpor vůči normalizaci

Proti normalizaci se bojovalo různými způsoby. Nejextrémnějším případem bylo již zmíněné sebeupálení Palacha, Zajíce a Pločka. Ze zahraničí se kritika ozývala zejména ze stran osobností, které v roce 1968 emigrovaly z okupovaného Československa. Díla československých spisovatelů v emigraci spadají pod tzv. exilovou literaturu. Představitelé

jsou např. Milan Kundera, Arnošt Lustig či Pavel Kohout. V kanadském Torontu založil spisovatel Josef Škvorecký se svou manželkou nakladatelství 68 (čte se sixty-eight) Publishers, které vydávalo díla exilových autorů. Další nakladatelství byla např. *Rozmluvy* působící v Londýně či *Poezie mimo domov* v Mnichově. Problémem exilové literatury byla malá zpětná vazba čtenářů, většina děl se totiž na naše území dostala až po revoluci v roce 1989.

V Československu vedle oficiální literatury vznikala ještě literatura samizdatová. K jejímu šíření docházelo prostřednictvím samizdatových edic (Petlice, Expedice) a časopisů (Vokno, Prostor, Zebra). Představitelé byli např. Ludvík Vaculík, který založil Petlici či František „Čuňas“ Stárek, šéfredaktor časopisu Vokno. Šíření bylo ovšem považováno za trestný čin, a proto byli představitelé samizdatové literatury pronásledováni i souzeni. Např. Jiří Gruntorád, odsouzený za přepis děl básníka Jaroslava Seiferta

Pronásledování se týkalo i některých kapel, např. The Plastic People of the Universe, i přestože kapela zdůrazňovala, že o politiku nejeví zájem a chce si dělat své věci. (Josef Rauwolf, in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2014, s. 129)

V srpnu roku 1975 podepsalo vedení ČSFR v Helsinkách dokument nazvaný Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Podpisem se Československo zavázalo mimo jiné i k dodržování lidských práv a svobod.⁸ Avšak tento bod nebyl dodržován, což zapříčinilo další vlnu kritiky. Jako reakce právě na nedodržování sedmého bodu smlouvy vznikla v lednu 1977 iniciativa Charta 77.

Název vznikl podle dokumentu Prohlášení Charty 77, pod něž se původně podepsalo 242 signatářů, mezi nimi např. autoři Prohlášení Václav Havel, Ludvík Vaculík či Jan Patočka, dále herec Pavel Landovský či zpěvačka Marta Kubišová.

6. ledna 1977 se Václav Havel, Ludvík Vaculík a Pavel Landovský snažili prohlášení charty i se seznamem signatářů doručit prezidentu Husákovi, avšak během cesty byli zatčeni státní bezpečností a dokument byl zabaven. Nicméně v dalších dnech došlo k medializaci Charty 7, jelikož komunistický režim chtěl, aby byla chápána jako protispolečenská, ačkoliv samotný obsah dokumentu nebyl zveřejněn. Dalším důvodem k mediální kampani proti

⁸ Z. Veselý (ed.): *Světová politika 20. století v dokumentech* (1945 - 1990). Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001.

prohlášení byl fakt, že informace o chartě přinesl i světový tisk.⁹ Signatáři byli pronásledováni, zavražďováni a vyslýcháni, což se stalo osudné např. profesoru Janu Patočkovi, jenž krátce po jednom z výslechů zemřel.

Vrcholem mediální kampaně bylo shromáždění umělců v Národním divadle 28. ledna 1977. Zde bylo přijato provolání (tzv. Anticharta), odsuzující Prohlášení Charty 77. Pod Antichartu se, ať chtěně či nechtěně, podepsali všichni přítomní z řad národních umělců (např. Jan Werich, Otakar Vávra), herců (např. Rudolf Hrušínský, Jiří Sovák, František Filipovský), spisovatelů, hudebníků či výtvarníků. Samotný text Prohlášení československých výborů uměleckých svazů přednesla na shromáždění herečka Jiřina Švorcová. O chartistech se v dokumentu píše jako o zrádcích a odpůrcích státu.

„Proto však také pohrdáme těmi, kdo v nezkratné pýše ještě nadřazenosti, sobeckém zájmu nebo dokonce za mrzký peněz se kdekoli na světě - a také u nás se našla skupinka takových odpadlíků a zrádců - odtrhnou a izolují od vlastního lidu, jeho života a skutečných zájmů a s neúprosnou logikou se stávají nástrojem antihumanistických sil imperialismu a v jejich službě hlasateli rozvratu a nesvárů mezi národy.“¹⁰

Podobná shromáždění se později konala po většině divadel v ČSSR, např. v Divadle hudby, kde prohlášení četli Karel Gott či Eva Pilarová. (Petruška Šustrová a Josef Mlejnek jr., *Zaostřeno na komunismus*, 2014)

Anticharta měla ukázat společnosti, jak špatná myšlenka Charty 77 je. Seznamy osobností, které podepsaly antichartu, byly postupně zveřejňovány v Rudém Právu. Nicméně režim se chtěl systému nevyhovujících osob zbavit. Jelikož nebylo možné využít zkonstruovaných soudních procesů jako v padesátých letech, byla vymyšlena a přijata akce Asanace. Cílem bylo donutit „nepohodlné“ osoby, zejména signatáře Charty, k emigraci. K donucení využívala Státní bezpečnost psychický nátlak a násilí. Vratislav Brabec, člen kapely The Plastic People of the Universe, signatář Charty 77, uvádí, že mu při výsleších bylo například vyhrožováno unesením manželky a dcery. Akcí Asanace bylo do 17. listopadu 1989 donuceno emigrovat okolo dvou set osmdesáti signatářů Charty, mezi nimi např.

⁹ NAVARA, Luděk a Josef ALBRECHT. *Abeceda komunismu*. Vyd. 1. Brno: Host, 2010, 234 p. ISBN 80-729-4340-5.

¹⁰ Anticharta: Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru. lidovky.cz. 2007-01-08. [Dostupné online](#) [cit. 2009-11-02]. ISSN 1213-1385

Vratislav Brabec či písničkář Jaroslav Hutka. (Luděk Navara a Josef Albrecht, *Abeceda komunismu*, 2010)

Další z velkých procesů s odpůrci režimu v období normalizace probíhá v říjnu roku 1979, a to se členy Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Výbor se zkratkou VONS byl založen v dubnu roku 1978 a většina jeho členů bylo zároveň i mluvčí či signatáři Charty 77, např. Václav Havel, Jiří Dientsbier, dr. Václav Benda či Petr Uhl. VONS upozorňoval na nezákonné stíhání nebo průběhy souzení (např. „*Inženýr, který na nástěnku v závodě vyvěsil svou výplatní pásku, jde do vězení*“¹¹). Říjnový proces měl ovšem také nezvyklý průběh. Samotného soudního líčení se mohl zúčastnit jen velmi úzký rodinný okruh, Nebylo povoleno dělat si z procesu poznámky a okolí soudní budovy bylo přísně hlídáno. Nakonec bylo odsouzeno šest členů VONS. Nejvyšším trestem, byl trest Petra Uhla, který dostal pět let. Další odsouzení byli Václav Havel, Václav Benda, Jiří Dientsbier, Otta Bednářová a Dana Němcová. (Petruška Šustrová a Josef Mlejnek jr., *Zaostřeno na komunismus*, 2014 str. 222-227)

2.4 Osmdesátá léta a sametová revoluce

V květnu roku 1980 byl prezidentem zvolen znovu Gustáv Husák, současně zastávající i funkci generálního tajemníka ÚV KSČ. Veškeré protirežimní aktivity jsou začátkem osmdesátých let perzekuovány. Komunistická strana se totiž obávala, že by mohlo dojít k napojení na nezávislý odborový svaz Solidarita, který nově vznikl v Polsku, a tím by mohlo dojít i k narušení vedoucího postavení KSČ. Solidarita byla odbor či hnutí, které se postavilo polskému komunistickému režimu. Upozorňovalo na ekonomické či politické problémy a požadovalo jejich řešení (např. zrušení cenzury).

Právě ekonomické problémy se týkaly nejen Polska, ale i ČSFR a v podstatě celého sovětského bloku. Na XVI. Sjezdu KSČ v roce 1981 bylo uvedeno, že se nedaří plnit stanovený plán ekonomického růstu Československa. V obchodech byl často nedostatek zboží, výrobní technika byla zastaralá a neefektivní. Na ekonomické zaostávání chtěl reagovat Michail Sergejevič Gorbačov, který byl v roce 1985 zvolen generálním tajemníkem ÚV

¹¹ ŠUSTROVÁ, Petruška a Josef MLEJNEK jr. *Zaostřeno na komunismus*. Vydání první. Praha: Euroslavica, 2014, 292 pages. Edice Prostopravdy, sv. 3. ISBN 80-878-2507-1.

KSSS. Ovšem jeho hospodářská reforma s názvem perestrojka nebyla v Československu příliš brána v potaz, jelikož se KSCĚ snažila, aby byl dosavadní chod státu co nejméně narušen.

Konzervativní KSCĚ úspěšně odolávalo nátlaku i občanů i některých svých členů. Změna nepřišla ani v roce 1987, kdy Michail Gorbačov navštívil Československo, který se k ekonomickým a vnitropolitickým problémům státu vůbec nevyjádřil. Většině společnosti byl jasné, že daná situace potřebuje reformu, ovšem KSCĚ reagovala tím, že z funkce generálního tajemníka KSCĚ odstoupil konzervativní Gustáv Husák, kterého nahradil ještě konzervativnější Miloš Jakeš.

V říjnu roku 1988 nastoupil do funkce předsedy federální vlády ekonom Ladislav Adamec, který veřejně prohlásil, že k řešení problematické situace je potřeba přijetí reform. Tímto prohlášením vznikly další vnitrostranické problémy. (Josef Harna a Rudolf Fišer, Dějiny českých zemí II., 1998, str. 251)

Ačkoliv se KSCĚ snažila vystupovat jednotně, veřejnost rozpoznala stranickou krizi, což vedlo k veřejným protestům proti režimu. První velká veřejná demonstrace se konala v den 20. výročí okupace Československa, 21. srpna 1988. Od té doby se různé protestní akce konaly trvale. Avšak většina z nich byla potlačena násilím státní bezpečností.

V červnu 1989 byl zveřejněn text Několik vět, vypracovaný Chartou 77. Petice vyzývala vedení KSCĚ k diskusi s veřejností. „*Proto vyzýváme vedení naší země, aby pochopilo, že nadešel čas ke skutečným a důkladným systémovým změnám a že tyto změny jsou svobodná a demokratická diskuse. Prvním krokem k jakýmkoli smysluplným změnám, novou ústavou počínaje a ekonomickou reformou konče, musí tedy být změna společenského klimatu v naší zemi, do kterého se musí vrátit duch svobody, důvěry, tolerance a plurality*“¹². Dále bylo žádáno například okamžité propuštění politických vězňů či zastavení omezování veřejných shromáždění.

Ačkoliv proti petici byla vedena kampaň, podepsalo text téměř 40 000 občanů. Jména signatářů, mezi nimiž byl např. Zdeněk Svěrák, Rudolf Hrušínský či Táňa Fišerová, byla čtena v rozhlasových stanicích Svobodná Evropa a Hlas Ameriky. Signatáři byli následně pronásledováni státní bezpečností. Ovšem mediální kampaň proti petici způsobila paradoxně další vlnu demonstrací.

¹² ZVĚŘINA, Pavel. *Petice Několik vět (text)* [online]. [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_nvett.php

Blížící se konec vlády KSČ naznačovalo i dění v sovětském východním bloku. V Polsku se konaly polosvobodné volby (opozice měla přidělený přesný počet míst v parlamentu), reformní změny probíhaly i v Maďarsku. Ve východním Německu byla, po obřích demonstracích zbourána v listopadu 1989 berlínská zeď. (Josef Harna a Rudolf Fišer, Dějiny českých zemí II., 1998, str. 253)

Zahraniční situace byla samozřejmě sledována a přispěla k dalšímu vyhranění vůči režimu. V pátek 17. listopadu 1989, v den výročí uzavření českých vysokých škol nacisty a smrti Jana Opletala, byla v Praze uspořádána manifestace. Avšak demonstrující pochod byl na Národní třídě napaden a násilně rozehán. Zpráva o brutálním napadení studentů se rozšířila po celé zemi. Umělci a studenti následně vyhlásili stávkou, k nim se přidávalo další množství lidí. Z nezávislých organizací jako např. Charta 77, Obroda, VONS, se vytvořilo Občanské fórum (OF), které začalo organizovat protestní akce a vyzvalo vedení KSČ k jednání. (Josef Harna a Rudolf Fišer, Dějiny českých zemí II., 1998, str. 254)

Od pondělí 20. listopadu se konaly denně demonstrace na Václavském náměstí v Praze. O pět dní později se dějiště demonstrací přesunulo na pražskou Letenskou pláň, kam přišlo téměř 600 000 lidí. Veřejné protesty se již týkaly celého Československa, což potvrdila i účast v generální stávce, konané 27. listopadu. Situace vyústila v souhlas Komunistické strany s jednáním s opozičním OF. První změnou, která byla přijata, bylo zrušení vedoucí úlohy KSČ, následovala řada demisí v čele s prezidentem Gustávem Husákem a 10. prosince byla jmenována nová vláda. Změny zakončila 29. prosince volba prezidenta, kterým se stal Václav Havel. (Josef Harna a Rudolf Fišer, Dějiny českých zemí II., 1998, str. 255)

2.5 Období po revoluci

Během následujících let došlo k změnám v ústavních zákonech. Byla zrušena cenzura, trest smrti, majetek byl navrácen původním majitelům a další. Na politické scéně začaly vznikat nové strany, konaly se první demokratické volby. Ve federální vládě ovšem docházelo ke sporům zástupců české a slovenské národní vlády. Spory vyústili v rozdělení Československa na Českou republiku a Slovenskou republiku, obě země nabyly svou působností k 1. 1. 1993.

Od vzniku sametové revoluce až do dnes vládne na našem území svoboda. Díky demokracii můžeme vyznávat jakékoliv hodnoty a vzniká tak bohatší kulturní život. Zároveň někdo využívá demokracii pro svůj prospěch, tudíž vznikají různé korupční aféry, které jsou

zatím společností přijímány bez většího odporu. Zásahu na tom mají i média, zejména soukromá, která mnohdy o některých korupčních případech neinformují dostatečným způsobem, či se o nich nezminí vůbec. Nicméně politický systém, i přes obměny vlád, ústavních změn a reforem, nijak zásadně neomezuje dění ve společnosti a nezasahuje do života subkultur.

3 Charakteristika Subkultur

Ve druhé části budu charakterizovat konkrétní subkultury v před a porevolučním období.

3.1 Předrevoluční subkultury

Zabírané období předrevolučních subkultur je mezi lety 1968 a 1989, tedy v období, kdy se měla společnost tzv. normalizovat

3.1.1. Máničky/vlasatci

Internetové encyklopedie definují Máničku (vlasatce) jako mladého muže s dlouhými vlasy, který se aktivně či pasivně věnuje rock 'and' rollové, big beatové či undergroundové hudbě a vyznává její hodnoty.¹³

Petr Blažek (in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 17) uvádí, že první vlasatci se v Československu začali objevovat v první polovině šedesátých let. Původ poněkud hanlivého oslovení, mánička, není zcela jasný. Mohlo se jednat o zdobnělinu jména Máňa, odvozeného od jména Marie. Výraz mohl být spojován i s postavou z loutkových představení o Spejblovi a Hurvínkovi – Máničkou, která také nosila dlouhé vlasy. Dle jiného vysvětlení mohlo mít toto slovo souvislost s někdejším kadeřnictvím Mánička na Václavském náměstí.

Mánička se dle Blažka a Pospíšila (v Vraťte nám vlasy, 2010, str. 77) objevuje dříve než termín vlasatec, např. v dokumentech, které provádějí opatření proti negativním jevům mezi mládeží, se již o máničkách hovoří „*Již delší dobu se objevují mezi mládeží*

¹³ Mánička (vlasatec). *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-06-21]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%A1ni%C4%8Dka_\(vlasatec\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%A1ni%C4%8Dka_(vlasatec))

tzv. „máničky“, vyznačující se nošením nepřiměřeně dlouhých vlasů u chlapců a u převážné většiny z nich i nevhodným oblékáním, v mnohých případech se nerozezná ani pohlaví. Společným rysem této mládeže je provokativní a odpuzující chování vůči spoluobčanům na veřejnosti i v uzavřených veřejných místnostech. [...]“¹⁴

Nařízení ÚV KSČ o *Opatření proti některým negativním jevům projevujícím se u části mládeže* později pozměnilo původní definici provokativní mládeže a začalo je označovat za vlasatce. V dokumentu stojí: „Závažnou skutečností je, že někteří vlasatci svým zevnějškem i chováním demonstrují svůj pasivní, až nihilistický postoj ke společnosti. Charakteristickým rysem je pro ně ztráta společenských hodnot, bezvýhodnost v pohledu na vlastní místo ve společnosti, okázalý nezájem o jakékoliv společenské dění demonstrováný rozedraným a odpuzujícím zevnějškem. Neupravené vlasy, špína těla i zchátralost oděvu a sklony k nadměrnému požívání alkoholických nápojů, tendence provokovat siláckými výkony při větších shromážděních jen dokreslují jejich celkový profil. [...]“¹⁵ (Blažek a Pospíšil, *Vraťte nám vlasy*, 2010)

Důvody, proč nosili mladí muži v šedesátých letech dlouhé vlasy, jsou různé. Ve většině případů měly souvislost s příchodem nového druhu hudby (rock), literatury (beatnická literatura) či filmu (francouzská nová filmová vlna), které přicházely ze západní kultury, což tehdejší mládež v sovětském bloku přitahovalo. V šedesátých letech se v Československu začala projevovat i mánie ze skupiny Beatles. Západní hudba se šířila především z rozhlasových stanic, např. Rádio Svobodná Evropa a Rádio Luxembourg, ale také prostřednictvím magnetofonových pásek a vinylových desek, které občas někdo dokázal sehnat ze zahraničí. (Blažek in Vladimír 518 a kol., *Kmeny 0*, 2013, str. 18)

Československá média a úřady se problematikou deviantní a nepohodlné mládeže (Takto byli vlasatci často označováni v úředních dokumentech) začaly zabývat na přelomu let 1964/65. Jedním z hlavních důvodů, proč se téma nekonformní mládeže stalo pro stát tak citlivé bylo, že v tomto období dospívala poválečná generace, která v roce 1965 představovala téměř 60 % obyvatel v produktivním věku. Při XIII. sjezdu KSČ, který se konal v roce 1966, byl velmi diskutován dokument „Problematika současné mladé generace.“ Rozsáhlý

¹⁴ Nežádoucí negativní jevy mezi mládeží – návrhy na opatření. ABS, f. H 1-4, inv. Jedn. 776, kart. 86, kopie strojopisu.

¹⁵ Opatření proti některým negativním jevům projevujícím se u části mládeže. ABS, f. H 1-4, inv. Jedn. 776, kart. 86, kopie strojopisu.

dokument se zabíral kritikou mládeže, jejím nezájmem o členství v oficiálních organizacích, zejména Československém svazu mládeže (ČSM), podílení se na veřejně prospěšných akcích. Naopak bylo kritizováno, že u mládeže výrazně stoupá zájem o západní umění a klesá zájem po umění sovětském. (Blažek a Pospíšil, 2010, , str. 49)

Vedení komunistické strany vyhlásilo v roce 1966 kampaň proti vlasatcům. Základním bodem této kampaně byla stížnost základní organizace KSČ v Národním muzeu z 19. srpna 1966. Schody u Národního muzea byly totiž místem, kde se často scházeli mladí lidé, zejména pak vlasatci. Téhož dne byla provedena jednorázová prověrka vlasatců. *„V době od 10.00 hod. do 24.00 hod. bylo příslušníky VB MS VB Praha předvedeno 140 osob „vlasatců“, z nichž byla podstatná část zadržena v těsné blízkosti Národního muzea a ostatní v podnicích, zejména v restauracích a automatech, které rovněž navštěvují.*

*Z uvedeného počtu je 110 mužů a 30 žen, většinou ve věku od 14 do 18 let. [...]*¹⁶

Během téměř jednoho měsíce bylo předvedeno VB celkem 458 osob.

Veškerá opatření učiněná MS VB byla veřejností přijata kladně. Ke kampani se postupně přidávaly různé společenské organizace. Vlasatci a osoby nevhodně oblečené měli zákaz vstupu do některých restaurací, kin, klubů. Řetězce holičství Hygie, zakázalo poskytovat jakékoliv služby vlasatcům, vyjma normálního ostříhání. (Blažek a Pospíšil, 2010, str. 52-53)

Akce dosáhla postupně celostátního rozměru. Pro správné vedení kampaně byla pro ústřední orgány velmi důležitá role médií. Články musely být k módě dlouhých vlasů kritické a bylo zakázáno publikovat texty, které by obohacovaly či propagovaly tento „nežádoucí jev“. Např. Publikace ve zdravotnictví měly obsahovat články proti módě dlouhých vlasů u mužů. Dlouhovlasým osobám neměly být vydávány občanské průkazy a vycestování do zahraničí z jakéhokoliv důvodu (např. studentské rekreace či výměnné pobyty). Zároveň neměl být povolen vstup vlasatců z ciziny do Československa. (Blažek a Pospíšil, 2010, str. 55)

Dle závěrečné zprávy bylo v období od srpna do října 1966 Veřejnou bezpečností postiženo 3967 osob. Z tohoto počtu byly v drtivé většině muži. Ženy byly postiženy jen výjimečně, jelikož pro příslušníky VB bylo těžké rozpoznat, které ženy patří do skupiny, proti

¹⁶ Jednorázová prověrka „vlasatců“ v prostoru Národního divadla – výsledek. ABS, f. H1-4, inv. Jedn. 776, kart. 86, kopie strojopisu.

níž byla nařízení opatřena. Většinou se jednalo o trvalejší partnerky vlasatců. Zadržování osob bylo spojené i s následným ostříháním. Téměř 80% procent jedinců se v rámci této akce nechalo „dobrovolně ostříhat“. (Blažek in Kmeny 0, 2013 str. 29 - 30, viz Příloha č. 1)

Protesty proti kampani se objevovaly jen zřídka. Většinou se protestovalo jen verbálně na stanicích VB. Milan Knížák vydal, jako reakci na opatření proti vlasatcům, manifest *Provolání k dlouhovlasým*. Zde kritizoval společnost, která vyčleňuje člověka, kvůli tak prosté věci jako je délka vlasů. Takovou společnost nazývá chorobnou. Dále nabádal k zintenzivnění projevu jiného myšlení a jednání, které povede ke změně života. (Blažek a Pospíšil, 2010, str. 56)

Avšak hlavním protestem byla pouliční demonstrace, konající se 20. září 1966 v Praze, které se zúčastnilo asi 130 osob. Demonstranti se sešli na Staroměstském nádraží, poté pokračovali přes Václavské náměstí až na Letenskou pláň k bývalému pomníku J. V. Stalina. Průvod doprovázela hesla: „Vraťte nám vlasy!“, „Pryč s holiči“ a „Komunisti jsou volové“. Demonstrace byla násilně rozehnána a bylo zadrženo 59 osob.¹⁷

Ačkoliv mjr. Vratislav Lukšan zdůrazňoval úspěchy kampaně, obliba v západním umění u mladých lidí přetrvávala a navíc se do Československa dostávaly informace o hnutí Hippies. Postupně docházelo k akceptování vlasatců, které bylo ovšem přerušeno rokem 1968 a následnou normalizací. Na počátku sedmdesátých let se některá opatření začala využívat a v roce 1971 byla na XIV. Sjezdu KSČ zavedena nová kampaň proti „vlasatcům“. I když dlouhé vlasy nosili zástupci rozdílných subkultur (např. metalisté), spojovala je vzájemná solidarita. (Blažek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 35)

3.1.2 Vlajkonoši

Fotbaloví fanoušci, nazývaní hooligans, ultras či rowdies, jsou dnes velmi diskutované téma. Občas stvoří na stadionu ojedinělou atmosféru, občas musí být kvůli jejich chování zápas přerušen. Tento typ fanoušků existoval i před rokem 1989 a tehdejší tisk je označoval za vlajkonoše.

¹⁷ Zpráva o narušení veřejného pořádku dne 20. 9. 1966 v době od 17.00 do 20.00 hod. skupinou „vlasatců“ v obvodě Prahy 1 a Prahy 7 – předložení. ABS, f. H 1-4, inv. Jedn. 776, kart. 86, kopie strojopisu.

Ačkoliv fotbal je s nadávkami a pokřikováním spojen už od počátku svého vývoje, opravdové výtržnictví, jaké známe dnes, se na stadionech objevuje až během osmdesátých let. Během Husákovy vlády totiž dochází k jistému uvolnění, což mělo za následek touhu mladých lidí po spontánní, neřízené zábavě, kterou vyjadřovali příslušností k fotbalovému klubu a fandění, přičemž mohli řídit celkem bez povšimnutí a bez větších problémů s příslušníky VB. (Volek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 459)

Všichni fanoušci určitých klubů měli své domovské hospody, kde se domlouvaly různé akce a srazy spojené s domácími a venkovními zápasy. Pro příznivce Plzně to byla hospůdka U Křelovců, Ostravští se scházeli na Kamenci a Letenští v dnes již zrušené hospůdce Na Špejcharu. Žádné takové setkání se neobešlo bez alkoholu. Např. v Plzni byla pro mladé, začínající fanoušky povinnost vzít na venkovní zápasy nějakou láhev rumu či slivovice. (Volek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 465)

Na venkovní zápasy se pravidelně jezdilo vlakem. Aby však fanoušci nemuseli platit lístek, snažili se přebíhat z vagónu do vagónu, schovávat se na záchodě nebo pod sedačkami. Ze zápasů se občas vraceli klubovým autobusem společně s hráči. (Volek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 465)

Vlajkonoši si podobně jako některé další předrevoluční subkultury ručně vyráběli své věci. Šály, vlajky, trička, kostýmy. „*I ti největší bitkaři měli upletenou šálu od své maminky nebo babičky. Samozřejmě v klubových barvách.*“ Pro fanoušky Sparty byly typické tříbarevné kloboučky, které můžeme na Letné vídat dodnes. Symbolem příznivců Baníku byl dvoubarevný plášť, sešitý ze dvou plášťů, modrého a bílého. Plášť měl na sobě nápisy, loga týmu, ale i anglickou vlajku. Právě anglická vlajka byla důvodem některých potyček se státními příslušníky. Fanoušci se také snažili získat ze zahraničí šály anglických týmů, které přenesli přes hranice nebo získali od zahraničních fanoušků při mezistátních zápasech. (Volek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 468)

K fandění v kotli na stadionu patřily vlajky, které mohli nosit jen někteří, ale také skandování a chorály. Spartánské chorály byly často namířené proti soupeři. Proti Slovenskému týmu: „*Ria, Ria, Hungária*“, proti armádnímu týmu Dukla Praha: „*Bij, Bij žoldáka do hlavy*“, jehož variace se používaly i na ostatní týmy. Na začátku osmdesátých let vznikl v Ostravě popěvek: „*Baník je hvězda, Baník je naše hvězda, Baník je nejlepší...*“. Popěvek se zpíval do melodie známé lidové písničky „*A já tě nechci, a já tě nemiluju...*“. Později byl převzat fanoušky pražských Bohemians, kteří jím vyvolávali Antonína Panenku:

„*Tonda je hvězda, ...*“. Tento chorál je oblíbený a užívaný i dnes. (Volek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 474)

Již zmíněné uvolnění v osmdesátých letech přineslo na fotbalové stadiony nový prvek – násilí. Mezi vlajkonoši dvou týmů probíhaly neorganizované rvačky. Občas před zápasem, během zápasu, někdy po zápase. V Československu vzbuzovali největší respekt a obavy vlajkonoši Sparty Praha a Baníku Ostrava, ale také Zbrojovky Brno či Škoda Plzeň. Rvačkám nepředcházely žádné předchozí domluvy. Probíhaly spontánně na stadionu, či při náhodném setkání v hospodě, na nádraží nebo náměstí. Příslušníci státní a veřejné bezpečnosti si rvaček většinou nevšíмали. Pokud došlo k překročení norem, byli někteří výtržníci odvezeni policií za město a následně zbiti. Avšak soudní procesy s těmito mladíky, byly vedeny jen ojediněle. (Volek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0 2013, str. 474)

Narůstající chuť mladých fanoušků po výtržnictví paradoxně podporovalo i zveřejňování článků, které byly samozřejmě cenzurované, o chování fanoušků ze západních států. Zlomovým momentem byl 29. květen 1985 a tragédie, která se stala během utkání finále Poháru mistrů mezi Liverpoolem a Juventusem. Angličtí fanoušci The Reds, ve své době jedni z nejobávanějších, dorazili na zchátralý bruselský stadion Heyes vybaveni tyčemi, noži, střelnými zbraněmi a jinými nebezpečnými předměty. Během zápasu došlo ke střetnutí The Reds s italskými Tifosi, kteří z nepochopitelných důvodů měli místa na stadionu vedle sebe. Pod náporu davu se zřítila jedna ze zdí stadionu. V jejích troskách zemřelo třicet devět lidí a více jak čtyři sta lidí bylo zraněno. (David Kubáň, Eurofotbal.cz, <http://www.eurofotbal.cz/clanky/fotbalove-tragedie-brusel-1985-31994/>)

Událost při finále v Bruselu navnadila fanoušky pražské Sparty, kteří o čtrnáct dní později při výjezdu do Bánské Bystrice, kde se rozhodovalo, zdali Sparta obhájí titul, zdemolovali cestou na utkání několik vlakových vozů rychlíku Hron. Událostem okolo tohoto výjezdu se věnovala téměř všechna československá média. Pro socialistický stát, byla tato akce nepochopitelná, protože takové chování bylo možné jen u fanoušků v západních státech. Odsouzeno bylo celkem třináct výtržníků ve věku okolo dvaceti, z nichž šest dostalo podmínku. Spartánský výjezd se stal předlohou pro film Karla Smyczka s názvem *Proč?*. Film měl mít původně výchovný charakter a být odstrašujícím příkladem pro mládež, ale mezi vlajkonoši se stal kultovní záležitostí, díky které započalo v Československu fotbalové chuligánství. (Volek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 460)

3.1.3. Punk

V druhé polovině sedmdesátých let zažívá punk ve světě vrcholné období. V Americe slaví úspěchy skupina The Ramones, jež je považována za první skutečně punkovou skupinou a Iggy Pop se skupinou Stoogies. V Anglii naopak punkové kapely jako Sex Pistols či The Clash brojí proti konzervativní vládě Margaret Thatcherové, čímž získal punk i politický nádech.

V té době pronikl punk, v překladu shnilý, nesmysl, výtržník, i do totalitního Československa. K mladým lidem se dostával prostřednictvím západoněmeckého časopisu Bravo, který občas někdo převezl přes hranice, ale také díky tzv. hledačům nových hudebních směrů, kteří působili v Jazzové sekci. O punku, konkrétně o Sex Pistols, se v Československu zmiňuje mezi prvními samizdatový časopis Vokno. (Hell in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013 a Pixová, Revolta stylem, 2011)

O punku hovořil i Josef Vlček při své přednášce v rámci 6. pražských jazzových dnů v květnu roku 1978. Jazzové dny byly pořádány od roku 1971 hudební organizací Jazzová sekce, která sice měla za úkol podporovat jazz v Československu, ale její hudební záběr byl mnohem větší. Snažila se pořádat koncerty, vydávat a šířit časopisy, nahrávky a gramofonové desky. (Hell in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 339)

Jelikož v Československu existovalo jen pár desek s punkem, byly repertoáry prvních kapel většinou převzaté ze zahraničí. S převzatým punkrockovým repertoárem, ale vlastními českými texty, vystupovala poprvé rocková skupina Extempore v únoru roku 1979 v pražském Karlíně. Již její druhý koncert v severních Čechách byl ovlivněn zásahem VB. V květnu a listopadu roku 1979 byly pořádány 8. a 9. pražské jazzové dny, na nichž se objevila i nová kapela Energie G, která hrála sice amatérsky, ale své vlastní písně. Energie G je považována za první punkovou kapelu u nás, avšak kapela musela po dvou letech podepsat prohlášení o ukončení existence. Důvodem bylo otištění jména kapely v anglickém hudebním magazínu. (Hell in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str.339-3340)

Na listopadových Pražských jazzových dnech se objevily i další kapely, např. Zikkurat, v čele s Vildou Čokem, Antima 16 či Psí vojáci. Kulturní odbor národního výboru si ovšem začal všimnout skupin s protisystémovou tematikou, a proto 10. Pražské jazzové dny plánované na září 1980 zrušil. Zároveň byl v roce 1981 vydán seznam zakázaných kapel. K oficiálnímu zrušení Jazzových dnů došlo 19. Července 1981, kdy byla Ministerstvem vnitra

ČSR zrušená celá organizace Svazu hudebníků ČSR. (Hell in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 341 a Smolík, Subkultury mládeže, 2010, str. 186)

V roce 1983 byl vydán v časopise Tribuna kritizující článek Nová vlna se starým obsahem. „*Primitivní texty spojené s primitivní hudbou, odporné šaty, provokující chování, oplzlá gesta, odmítání všeho normálního, barvení vlasů na zeleno, na modro, na růžovo, tetování hákových křížů, malování barevných pásů na obličej apod. to byl výsledek, který tato vlna přinesla*“,¹⁸ zároveň zde J. Krýzl zmiňuje i některé skupiny: „*I když tomuto „lákání sirén a nabádání ke „světovosti“ podleho jen pár desítek většinou mladých a nezkušených amatérských „umělců“ a skupin, nemůžeme zůstat lhostejní k tomu, že některé hudební skupiny tzv. punk roc, či „novou“ vlnu rocku šíří. O jakou „kulturu“ a umění“ jde, říkají již jejich názvy (např. Parchanti, Zkárovaný přebal, Žabí hlen, Žlutý pes, Devizový přístup) [...]“*¹⁹ Avšak mládež veškeré kritické články vzala s humorem a naopak začaly vznikat další punkové kapely. (Smolík, Subkultury mládeže, 2010, str. 186)

Právě v první polovině osmdesátých let hrály punk kapely téměř po celé ČSR. V Praze s punkem začaly rockové kapely Garáž, Plyn, Jasná páka, ale vznikaly i další, striktně punkové kapely, např. Kečup, Suchý mozky, A64, Visací zámek, Plexis. V Teplicích hrála punk Čtvrtá cenová skupina, v Liberci Hubert Macháně, v Havířově IQ 60. Většina koncertů musela probíhat nelegálně, např. na oslavách, svatbách či skupiny hrály jako neohlášená předkapela. Některé koncerty se konaly i na pronajatých parnicích v Praze. V Bratislavě ovšem paradoxně vystupovaly první punkové kapely na různých přehlídkách nebo při výročích (např. při výroční osvobození města Rudou armádou). Do Československa se samozřejmě dál pašovaly gramofonové desky, a tak se na naše území dostaly i kapely druhé vlny anglického punku (např. The Exploited, GBH či One Way System). (Hell, 2013, Smolík, 2010 a Fuchs in Kytary a řev aneb Co bylo za zdí, 2002, str. 19-20)

Smolík (v Smolík, 2010, str. 187) uvádí, že pro Československý punk byly typické dva protesty. Protest proti komunistickému režimu, ale také protest proti příliš složité hudbě a textům, které hrály undergroundové kapely.

V polovině osmdesátých let nastoupil do čela Sovětského svazu Michail Gorbačov a zavedl perestrojku, jíž důsledkem opadly tvrdé podmínky pro punk a rock. Vznikaly stále

¹⁸ Krýzl, J: Nová vlna se starým obsahem. Tribuna, 1983, roč. 14, č. 12, s.5

¹⁹ Krýzl, J: Nová vlna se starým obsahem. Tribuna, 1983, roč. 14, č. 12, s.5

nové kapely a punk získával čím dál více nových posluchačů. Vládním organizacím došlo, že nově vzniklé skupiny si chtějí hlavně zahrát, pobavit se a na politiku se moc nezaměřují. Z obav, aby tyto nové kapely nebyly ovlivňovány příslušníky disentu a undergroundu, vznikla rocková soutěž Rockfest, jejíž finále se odehrávala v pražském Paláci kultury. Ovšem přístup kapel k této soutěži byl rozdílný. Část skupin zúčastnit se Rockfestu odmítla z politických důvodů, někteří účast brali jako propagaci. První ročník se konal v roce 1986, za účasti Visacího zámku či. F.P.B. Zaslouhou Rockfestu vznikaly další nové kapely jako E!E, Tři sestry, S.P.S, Našrot, N.V Ú., Zeměžluč, Znouzectnost atd.. Rockfest se konal každoročně a od roku 1988 měl punk a rock svou vlastní oddělenou scénu. (Hell in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 335)

I přesto byli punkáči na ulici kvůli svému zjevu oblíbeným terčem příslušníků VB. Většina koncertů se odehrávalo buď za přítomnosti VB nebo byly rozpuštěny.

15. září 1987 se konal v plzeňském přírodním divadle na Lochotíně mírový festival, uspořádaný v rámci mezinárodního pochodu Olofa Palmeho Československým mírovým výborem. Na tento festival byli pozváni mimo jiné i popoví zpěváci Dalibor Janda či Miroslav Žbirka, ale také dvě punkové západoněmecké kapely Die Toten Hosen a Einstürzende Neubauten. Po koncertě Die Toten Hosen měl přijít Michal David, ale rozdováděnými fanoušky byl vypískán a snesly se na něj kelímky, kameny, štěrky i gumový granát. Komentář v reportáži Československé televize uvádí: „*Takovéto hulvátské chování části publika se dá už jen těžko pochopit*“.²⁰

Hell (Hell in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 359) srovnává situaci okolo rocku a punku v Československu s jinými státy za železnou oponou. Například v Polsku byl rock a punk hrán v rádiích, nebyly zde přílišné cenzury, punk vycházel na deskách státních firem a pořádaly se i rockové festivaly, kterých se zúčastnily i československé kapely. Naopak v NDR punk rock podléhal tvrdé cenzuře a kontrole tajné policie.

3.2. Porevoluční subkultury

V této části jsou charakterizovány konkrétní porevoluční subkultury.

²⁰ A-1987-09-17; ČST, <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10266819072-vypravej/ve-stopach-doby/1987/400-na-mirovem-koncertu-olofa-palmeho-v-lochotinskem-amfiteatru-v-plzni-doslo-k-ostremu-konfliktu-mezizpevakem-michalem-davidem-a-fanousky-punkove-skupiny-die-toten-hosen/>

3.2.1 Punk

Sametová revoluce roku 1989 byla jako pro většinu subkultur i pro punk velkým zlomem. Na naše území se začaly vozit gramofonové desky, koncerty se konaly bez omezení a strachu, začaly zde také vystupovat punkové kapely z Anglie např. UK Subs, Toy Dolls či Skotští Exploited. Začaly zde vznikat rockové kluby a konat se rockové festivaly. (Málek a Franc, Kmeny, 2014, str 63)

Avšak s přelomovým rokem 1989 se do českého punku dostala i třetí vlna jeho vývoje. Smolík (v Smolík, 2010) označuje třetí vlnu jako postpunkové období. Hlavním znakem třetího stupně vývoje punku je jeho diferenciací. Z punku se postupně oddělily pravicové, nacionalistické a skinheadské kapely, např. SHARP, Bráník, Valašská liga, ale i Orlík, který v sobě nejprve nese myšlenky vlastenectví, rasismu, konzervativní hodnoty, ale i módu skinheads. Postupně je ovšem kapela vytlačována radikálnějšími skupinami. (Smolík, Subkultury mládeže, 2010, str. 179 a Málek a Franc in Kmeny, 2014, str. 63)

Z punku se dále oddělil Hardcore, který odmítá jakoukoliv komercializaci a medializaci punku. Zároveň se zabývá politikou, odmítá rasismus, xenofobii, nacionalismus, neonacismus, členové této subkultury jsou většinou vegetariáni a zásadou je také chránit životní prostředí. Hardcorová hudba je na rozdíl od punkové rychlejší, hlučnější, agresivnější. Současné české hardcorové kapely jsou například Pipes and Pints, Kung-Fu Girlz, Gnu atd. (Kuřík in Kmeny, 2014, str. 305 a Smolík, 2010, str. 179)

Další oddělenou větví punku je Straight edge. Tato subkultura v sobě nese myšlenky punku, ale zároveň je jeho naprostým opakem. Straight edge vzniklo na popud očekávání společnosti vůči punku. Být Straight edge znamená nepít alkohol, nekouřit, neužívat drogy, být vegetariánem, chovat se slušně atd. (Hůla in Kmeny, 2014, str. 473)

Punk ovlivnil i subkultury „*Depešáků*“, kteří vznikly jako reakce na první koncert kapely Depeche mode v Praze 11. Května 1988, Squaterů, Grunge a další.

Současná punková scéna je velmi různorodá. Téměř v každém okrese, kraji existuje punková kapela. Jedním z důvodů, proč vznikají stále nové kapely je, že tento styl není po hudební stránce složitý. Mnohdy se ale nové kapely neprosadí a skončí u koncertování ve sklepech. I přesto tento styl stále přitahuje nové, mladé posluchače, a proto zatím trvale platí heslo této subkultury: „Punk 's not dead.“

3.2.2. Hip Hop

Český hip hop prošel od svého poměrně nedávného vzniku velkou evolucí. Stejnou evolucí ovšem prošel i samotný termín Hip Hop. V porevoluční době označoval něco zcela nového, jiného. Postupně ovšem ztrácel na jiskrnosti a dnes je používán hlavně komerčními firmami a médii. V užším jádru této subkultury je oblíbenější termín Rap. Chápání rozdílnosti termínů je individuální. Ve své práci budu ovšem užívat oba termíny, jelikož k sobě, ať chceme nebo ne, patří.

Hip hop, sdružující rappery, producenty, Dj's, tanečníky break dance, beatboxery (vytváření hudby ústy) a graffity writery, se u nás objevil již krátce před revolucí. Prvními kapelami byly Manželé, Piráti, J.A.R. Avšak hip hop se začal formovat až v devadesátých letech. V první polovině vznikly kapely Peneři strýčka homeboye (v původní sestavě Orion a Dj Richard), WWW, Coltcha. Původní nahrávky těchto skupin ještě nebyly vydávány na CD, nýbrž jejich Demoverze musely být nahrány na MC kazety, které jsou již dnes pro fanoušky zcela kultovní záležitostí.

K utváření hip hopové scény pomohla jednak pospolitost hudebníků, graffiti writerů a fanoušků, ale také rozmach klubů a zájem majitelů vůbec hip hop pouštět. Z dnešního pohledu jsou tehdejší koncerty úsměvné. Scházeli se zde zástupci všemožných subkultur a koncert byl většinou mix rapu, hardcoru a punku. Nicméně to byl underground. Vůbec první koncert Peneřů strýčka homeboye a WWW proběhl v roce 1992 na menším festivalu s názvem Adidas Street Ball. Dále se tehdejší scéna, do které se v první polovině devadesátých let mohlo řadit zhruba 40 lidí včetně fanoušků, scházela ve squatu na Ladronce či Cibulce, v klubu 007, Roxy, Alterna Komotovka či Subway ve Slovanském domě. (Vladimir 518 in Kmeny, 2014, str. 325)

Ve druhé polovině devadesátých let zaznamenala nebývalý komerční úspěch kapela Chaozz. Její skladby se hrály v rádiích, videoklipy běžely v hudebním pořadu Eso, vysílaným televizí Nova. I přes to se kapela v roce 2002 po čtyřech letech působení v českém showbyznysu rozpadla. (Oravcová in Revolta stylem, 2011, str. 131)

V roce 2001 vydala skupina Peneři strýčka Homeboye (ve složení Orion, Vladimir 518, DJ Richard) album Repertoár a skupina Indy & Wich album My 3. Obě alba jsou považována za poslední desky, charakteristické pro devadesátá léta, která mnozí lidé označují z hlediska hip hopu za ta „pravá“ a striktně odmítají současnou scénu.

Avšak největším zlomem v českém rapu byl rok 2004, kdy skupina Supercrooo (do té doby známá jako K.O. Kru) vydala své debutové album Toxic funk. Naprosto otevřený projev, precizní práce se zvukem a lyrikou, ale i velké množství vulgarit, to jsou základní charakteristiky alba. Je zajímavé, že s vydáním této desky měla problém továrna Loděnice (ačkoliv do té doby jí nevadilo vydávání desek s rasistickým obsahem) a první várku po poslechnutí zničila. Aktéři skupiny Hugo Toxxx a James Cole se na albu zcela otevřeně navázeli do českého showbyznysu, zejména pak do Dagmar Patrasové. Ta později kapelu neúspěšně žalovala a sama odkoupila několik set kusů Toxic funku, aby se nedostal do oběhu mezi veřejnost.

Od vydání Toxic Funku se scéna dál rozrůstá a podobně jako u punku vznikají neustále nové skupiny a objevují se noví interpreti. Nekvalitnějšími interprety jsou zatím stále ti, kteří stáli u zrodu českého hip hopu – Vladimír 518, Orion, James Cole, Hugo Toxxx, Dj Wich, LA4. České rappery sdružuje touha po nezávislosti na velkých vydavatelstvích, proto na našem území vznikají samostatné nahrávací společnosti, tzv. labely. Mezi nevýznamnější patří: Terrorist – dnes Bigg Boss, Hypno 808, Maddrum, Rapsport.

Spolupráce se zahraničními interprety, mimo Slovenska, jsou zcela výjimečné. Výjimku tvoří hlavní zástupce stylu *grime* - Smack, který, spolupracuje s britskými interprety. Žánr grime vznikl v Anglii. Základní rozdíl mezi ním a rapem je v rychlosti beatu, do kterého se rapuje. Zatímco u hip hopu je rychlost mezi 80bpm – 110bpm, u grimu je rychlost 140 bpm.

V dnešní době existují hiphopové magazíny (Bbarák, Bastardi) a internetové portály (bngr.cz, biggboss.cz). Od roku 2002 se v ČR pořádá hip hopový festival Hip Hop kemp, který patří mezi největší festivaly svého druhu ve střední Evropě. Roku 2007 zahájilo v Praze vysílání Rádio Spin, věnující se rapu a R'n'B.

3.2.3 Hooligans

Hooligans je označení pro radikální fotbalové fanoušky či chuligány. Původ samotného termínu hooligans není zcela jasný. Dle anglického etymologického slovníku je slovo hooligan odvozeno z Irského příjmení Houlihan, které se objevovalo v anglických varieté. Smolík (in Smolík, Fotbalové chuligánství. Historie, teorie a politizace fenoménu, 2008) uvádí, že hooligan je odvozeno od irské výtržnické rodiny, žijící v 19. století v Londýně.

První skupiny chuligánů začaly v Anglii vznikat na konci šedesátých let, v sedmdesátých letech došlo k propojení fotbalových hooligans se skinheads. V podstatě každý anglický tým měl své hooligans, kteří doprovázeli tým na všechny zápasy. Během zápasu, před ním či po něm, docházelo k násilným výtržnostem a cíleným napadáním. (Smolík, Subkultury mládeže, 2010, str. 151)

Na našem území se tato subkultura objevila, jak jsem již uvedl, před revolucí. Avšak po anglickém vzoru se začala plně formovat až v devadesátých letech, což Smolík (in Smolík, 2010, str. 159) označuje jako „etapu moderního fotbalového chuligánství“.

V Česku působí několik formací hooligans, patřící především v prvoligových týmech. Pro svou radikálně pravicovou orientaci jsou známí například Hooligans Sparty Praha. Zajímavým typem jsou hooligans pražských Bohemians 1905. V jejich kotli se scházejí antirasističtí skinheads, antifašisté, punkáči, anarchisté a další. (Eichler in Brož a Veselý, Kmeny, 2010, str. 455)

V dnešní době patří Hooligans k žhavým tématům. Petr Eichler (in Brož a Veselý, Kmeny, 2011, str. 45) ovšem uvádí, že většinu napadení, ke kterým občas dojde během utkání, média mylně přisuzují Hooligans, jelikož ti si své rvačky organizují před či po zápase. Třetí poločas, jak se těmto rvačkám říká, je předem domluvená událost, konající se na odlehlých místech.

Ačkoliv se na současné hooligans nahlíží jako na násilnickou skupinu, ve srovnání se zbytkem Evropy patří čeští mezi méně brutální. Zatímco u nás se při rvačkách téměř nepoužívají zbraně, v Anglii či Itálii se používají nože, střelné zbraně, baseballové pálky.

4 Komparace vývoje a podob subkultur před a po roce 1989

Alternativní kultury existovaly na našem území vždy. Pokud se snažíme porovnávat subkultury před revoluční a porevoluční, musíme zároveň pochopit kontext doby. Po revoluční subkultury působí v demokratickém prostředí, mohou vyznávat a hlásat cokoliv chtějí. Mají k dispozici nepřehledné množství informací, mohou čerpat z internetu, světových časopisů, knih, televizních pořadů. Ovšem u předrevolučních subkultur nic z toho nebylo

možné. Většina alternativních kultur pocházelo ze západních států, proto byla jakákoliv informace, časopis, vinylová deska velmi vzácná.

4.1 Vývoj hooligans

Dnešní podoba této subkultury prošla od dob jejího vzniku u nás, tj. během osmdesátých let, zjevnou evolucí. Už jen postavení u médií se značně změnilo. Dnes je jakékoliv výtržnictví radikálních fanoušků medializováno. Vše se dozvíme z tisku, z televizních zpráv či z rozhlasového vysílání. Fotbalové kluby dostávají za výtržnické chování svých fandů disciplinární tresty, např. finanční pokuty²¹. V některých případech může dojít i k uzavření stadionu²². Potrestání mohou být samozřejmě i fanoušci, např. zákazem vstupu na stadion.²³

Ovšem v osmdesátých letech se v médiích zprávy o fotbalových fanoušcích, tehdy označovaných za vlajkonoše, téměř neobjevovaly. Výjimkou byl již zmiňovaný výjezd spartánských fanoušků do Banské Bystrice, při kterém bylo zdemolováno několik vlakových vozů. Jinak veškeré nevhodné chování fanoušků, bylo veřejnou bezpečností označováno jako trestný čin výtržnictví.

Vývojem prošel i způsob rvaček. V osmdesátých letech vznikaly rvačky spontánně při náhodném střetu dvou fanouškovských táborů v hospodě či na nádraží. Dnes je vše organizované. Hooligans dvou klubů si předem telefonicky domluví čas a místo konání, zároveň si sdělí počet účastníků. Dle pravidel se řídí i samotná rvačka, většinou se nepoužívají zbraně, neutočí se na ležícího soupeře. Vše záleží na předchozí domluvě. (Eichler in Brož a Veselý, Kmeny, 2010, str. 455)

V současném fotbale je řešena otázka rasismu, což se týká i České republiky. Tento problém se týká např. pražské Sparty, jejíž hooligans jsou známi pro svou radikálně pravicovou orientaci. Z neformálního rozhovoru s jedním z členů základny pražských fanoušků jsem zjistil, že přijetí či nepřijetí fotbalisty černé pleti do jisté míry závisí na faktu, zdali má dotyčný zájem se naučit česky či nikoliv. Doslova mi bylo řečeno: „*No jo, třeba*

²¹ Viz http://m.rozhlas.cz/zpravy/fotbal/_zprava/1414571

²² Tamtéž

²³ Viz http://ostrava.idnes.cz/spartansti-vytrznici-dostali-petilety-zakaz-vstupu-na-zapasy-baniku-1em-/ostrava-zpravy.aspx?c=A150301_170928_ostrava-zpravy_fer

takovej Bony²⁴, toho jsme vzali, ten měl snahu se naučit česky, i když mu to třeba nešlo. Ale třeba Kweuke²⁵, ten na to kašlal, tak náma nemohl bejt přijatej.“

Oproti tomu hooligans Bohemians 1905 se prezentují jako vyloženě antirasističtí. V oblasti zbrojení proti rasismu patří mezi vůbec nejaktivnější fanoušky v Evropě.²⁶

S revolucí vstoupila do fotbalu i komerce. Na stadionu před zápasem je možné koupit si nejen týmové dresy, mikiny, šály či čepice, ale s logem týmu se prodávají už i povlečení na postel, vánoční ozdoby či sprchové gely. Ovšem Československu vše podléhalo ruční výrobě. Vlajkonoši nosili ručně pletené vlajky, šály či kostýmy, čímž vznikala úsměvná situace, jelikož i ti největší rváči, nosili upletené šály od svých matek či babiček. Zároveň byla dříve obrovská vzácnost sehnat dres či šálu zahraničního týmu, což nyní není absolutně žádný problém, navíc některé současné české týmy se zahraničními spolupracují a navzájem se podporují. Známý je například vztah pražských Bohemians 1905 s německým týmem St. Pauli.²⁷ (Volek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 468)

Režisér Jiří Volek, který se subkulturou hooligans zabývá již několik let, mi sdělil, že po revoluci se mezi radikální fanoušky velkých týmu, např. Sparty Praha, dostala i mafie. Tudíž dnes mezi hooligans probíhá nelegální obchod s drogami či zbraněmi.

4.2. Vývoj punku

Rok 1989 přinesl do většiny subkultur nový prvek, komerci. Avšak téměř žádný z alternativních proudů neovlivnila komercializace tak, jako právě punk.

V rodných zemích punku, tj. USA a Anglie, nastoupila komerce v osmdesátých letech, tedy v době, kdy u nás začal punk teprve vznikat. V Československu mladí lidé punkovou image poznali většinou sledováním západní televize (např. německé televize ARD a ZDF) či prostřednictvím pašovaných západních časopisů. Ovšem pokud se mládež chtěla podobat

²⁴ Bony Wilfried, útočník, fotbalista týmu AC Sparta Praha v letech 2008 – 2011, v současnosti hrající za anglický tým Manchester City

²⁵ Leonard Kweuke, útočník, fotbalista týmu Ac Sparta Praha v letech 2010- 2013, v současnosti hrající za turecký Çaykur Rizespor

²⁶ Viz <http://isport.blesk.cz/clanek/fotbal/29442/fanousci-bohemians-bojuji-proti-rasismu.html>

²⁷ Viz <http://siamotutitfcsp.blogspot.de/2014/09/18/was-geht-ab-in-prag-roter-alarm-bei-bohemians/>

západním punkáčům, musela si veškeré oblečení a doplňky vyrobit sama. Placky se vyráběly z moduritu, oblečení se upravovalo, barvilo, na tašky se psaly křídou názvy kapel (oblíbenou kapelou byli např. angličtí Sex Pistols). Do upraveného a obarveného oblečení se pak vtloukaly hřebíky či vpichovaly sponky. Bundy se vozili ze států východního bloku, např. z Maďarska, či se nosily staré kožené motorkářské bundy.

Dnes si může kdokoliv dojít do obchodního centra a punkovou image si koupí během pár minut. V bývalém Československu se v médiích o punku mluvilo v podstatě jen kvůli výtržnostem²⁸ (výjimkou byly např. zprávy o Rockfestu, který byl iniciován svazem socialistické mládeže). Dnes se o něm můžeme dočíst i na módních stránkách²⁹. Vliv komerce odsuzují zejména punkeři, kteří zažili právě onu „primitivní“ dobu osmdesátých let a zároveň poukazují na fakt, že ačkoliv se zahraniční punková hudba do Československa dostala jen zřídka, znali tehdejší punkeři scénu lépe, než ti současní.³⁰

U punku je zajímavé, jak se s revolucí proměnil jeho vliv na ostatní subkultury. Zatímco v Československu mnoho subkultur neovlivnil (výjimkou jsou např. příznivci kapely Depeche mode, tzv. *depešáci*), s pádem železné opony se pro punkery otevřela možnost poznávat nové punkové kapely a směry, čímž se i u nás z punku oddělilo několik alternativ³¹. Nicméně punk ovlivnil i další subkultury, ale nikoliv svou hudební stránkou, nýbrž svým odkazem – revoltou. Mnoho subkultur má v sobě pud revolty či protestu a může to být revolta vůči konkrétním věcem a situacím (např. Hip hop v USA vznikl jako reakce černochů na policejní diskriminaci), ale i například protest vůči všednosti života.

²⁸ Viz Kapitola o předrevolučním punku, str. 29-30

²⁹ Viz <http://www.elle.cz/moda/novinky/punk-moda>

³⁰ Viz Rozhovor Philla Hella s Šroubem/Michalem S. a Bobíkem/Martinem Č. HELL, Phill. Punk. ., Vladimír 518 a kol. *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. 1. vyd. V Praze: Bigg Boss, 2013, s. s. 365. ISBN 9788090473546.

³¹ Viz Kapitola o porevolučním punku, str. 31-32

4.3 Vliv vlasatců/mániček a hip hopu

Ačkoliv subkultura mániček, popř. vlasatců a hip hop na sebe přímou návaznost samozřejmě nemají, můžeme mezi nimi pozorovat jednu spojitost, a to, že obě subkultury nějakým způsobem ovlivňovali a ovlivňují jiné subkultury v obou pozorovaných obdobích.

Vlasatci, kteří vznikli v polovině šedesátých let, ovlivnili další subkultury svým zjevem. Dlouhé vlasy, které značily jakousi revoltu, nosili lidé v undergroundu, disidentu, metalisté, vlajkonoši, skejťáci, hippies. Oblíbené byly i u veksláků, kteří obchodovali s měnou. Bývalý vekslák Robert Pekárek v rozhovoru v knize *Kmeny 0* odpovídá na otázku, zdali byli veksláci atraktivní pro ženy takto: „*Samozřejmě, musel jste mít dlouhý vlasy, no a když jste pak ukázal peníze, tak to bylo jasné.*“³² Ovšem ne všechny skupiny byly za dlouhé vlasy podobně jako máničky perzekuovány, např. trampové. Zároveň se objevovali subkultury, které se máničkám vysmívaly. Takovou skupinou byly např. v osmdesátých letech punkáči, což dokládá v rozhovoru v knize *kmeny Bobík/Martin Č.:* „*[...] Máničky ze sedmdesátek a hippíci, to šlo fakt mimo mě. Nesnášel jsem Plastic People a různý ty písničkáře. Nic mi neříkal ani Karel Kryl a podobné věci, brr. To byla doména mániček*“³³

V devadesátých letech ovlivňoval nejvíce žánrů punk, což dokládá i jeho rozdělení na hardcore, straight edge a další. Ovšem v současnosti, v roce 2015, patří mezi nejvlivnější hip hop. Hip hopové spolupráce můžeme vidět napříč všemi žánry, s představiteli metalu³⁴, punku³⁵, rómské hudby³⁶, funku,³⁷ s popovými zpěváky Jiřím Kornem³⁸ či Karlem Gottem³⁹,

³² Rozhovor Adama Havlíka s Robertem Pekárkem. In HAVLÍK, Adam. Veksláci. „Vladimír 518 a kol. *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. 1. vyd. V Praze: Bigg Boss, 2013, s. s. 663. ISBN 9788090473546.

³³ Rozhovor Philla Hella s Šroubem/Michalem S. a Bobíkem/Martinem Č. HELL, Phill. Punk. „Vladimír 518 a kol. *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. 1. vyd. V Praze: Bigg Boss, 2013, s. s. 365. ISBN 9788090473546.

³⁴ Viz <http://www.novinky.cz/kultura/372051-mortal-cabinet-spojil-silne-osobnosti-a-sbira-penize-na-album.html>

³⁵ Viz <http://www.rockandpop.cz/zpravy/domaci/zanrove-skatulky-se-borti-vladimir-518-a-the-rocket-dogz-spolecne-na-sedmicce/>

³⁶ Viz http://zpravy.idnes.cz/zacina-romsky-festival-khamoro-d3g-/domaci.aspx?c=A150524_080937_domaci_zt

³⁷ Viz <http://www.ireport.cz/video/17594-video-monkey-business-obesili-rappery-z-psh-a-prago-union.html>

³⁸ Viz http://kultura.idnes.cz/vladimir-518-kilovej-buh-klip-dpk-/hudba.aspx?c=A130712_134409_hudba_vdr

³⁹ Viz <http://musicserver.cz/clanek/28535/PSH-H-P-T-N/>

s hudebním skladatelem Michaelem Kocábem⁴⁰, s písničkářem Jarkem Nohavicou⁴¹ a dalšími.

4.4 Porovnání obecného vývoje subkultur

Vývoj můžeme porovnávat nejen u konkrétních subkultur, ale srovnávat můžeme i obecný vývoj předrevolučních a porevolučních subkultur.

Zatímco současné subkultury, jak jsem již uvedl na začátku této kapitoly, vznikají ve státě, kde vládne svoboda slova a každý si může hlásat v podstatě cokoliv, tudíž je obtížné současné alternativní proudy jakkoliv rozdělit. Před revoluční subkultury se musely vypořádat s tvrdou cenzurou a perzekucí režimu, což ovšem neplatilo pro všechny. Subkultury, působící před rokem 1989 bych rozdělil dle politické angažovanosti na tři druhy: Subkultury, které si chtěly dělat své vlastní věci, nezajímaly se o politiku a stát je nikterak neomezoval. Do této kategorie patří např. kulturisté. Ačkoliv si své posilovací nástroje museli sami svářet doma v garážích a na ulicích budili pozornost, ochranné orgány si jich téměř nevšimaly, ba naopak. Dietolog, bývalý kulturista a vekslák Vít Chaloupka v rozhovoru v knize *Kmeny 0* na otázku, zdali byl někdy u výsledku kvůli výtržnictví, odpovídá: „*Ne, oni nás uznávali i policiji [...]*“.⁴²

Další skupinou byly subkultury, které se sice zajímaly jen o své věci, a o politiku se nestaraly, ale i přesto byly režimem jakýmkoliv způsobem perzekuovány. Takovou komunitou byli např. homosexuálové, kteří byli často různými způsoby policií vydírání. Veřejné pohoršení vzbuzovala také subkultura nudistů. Jejich srazy byly pravidelně rozeznávány příslušníky VB. Dále sem patří punkeři, metalisté, depešáci, či trampové.

Třetím druhem byly subkultury cíleně protirežimní, což byly členové disidentu. Jednalo se v podstatě o protitotalitní opozici. Disident existoval již zhruba od počátku sedmdesátých let, avšak důležitou událostí v disidentu se stalo vydání Charty 77. Většina

⁴⁰ Viz http://kultura.idnes.cz/recenze-vladimir-518-idiot-0x8-/hudba.aspx?c=A130523_093148_hudba_vdr

⁴¹ Viz http://kultura.idnes.cz/rymy-bych-psal-na-dalnici-rika-nohavica-o-hip-hopu-fba-/hudba.aspx?c=A081106_165937_hudba_pei

⁴² Viz Rozhovor Kamila Fily s Vitem Chaloupkou. In FILA, Kamil. Kulturisté. Vladimír 518 a kol. *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. 1. vyd. V Praze: Bigg Boss, 2013, s. s. 365. ISBN 9788090473546.

disidentů byla za své činnosti, napojení na západní média či za podepsání charty trestána a odsouzena.

Spojnicí mezi druhým a třetím typem subkultur, byl underground. Členové undergroundu, což byly spisovatelé (Egon Bondy), kapely (The Plastic People of the Universe) a další, se věnovali jen svým zájmům, a o politiku se nezajímali, avšak vlivem různých perzekucí, trestáním a omezování se z nich staly skupiny angažující se proti vládnoucí komunistické straně.

S cenzurou, zavedenou v období normalizace, byly spjaté časté procesy s hudebníky a dalšími umělci. Nejznámějším případem bylo odsouzení členů kapely The Plastic People of the Universe za výtržnictví⁴³, což bylo i jedním z důvodů vzniku Charty 77. Ovšem i v současné hudební kultuře nalezneme případ, kdy byl umělec souzen za své dílo. S třemi českými rappery byl v roce 2011 veden soudní proces, kvůli jejich videoklipu, který byl označen za rasistický a extrémistický.⁴⁴ Jedním ze souzených byl i rapper Řezník, na něhož bylo i později podáno trestní oznámení, kvůli údajnému nabádání k násilí v jeho textech.⁴⁵

Při porovnávání současných a normalizačních subkultur narazíme i na spojitosti mezi dvěma, na sobě nezávislými, komunitami. Jedním z příkladů je spojitost mezi současnou subkulturou graffiti⁴⁶ a vlajkonoši. Českoslovenští fotbaloví fanoušci jako jedni z prvních začali stříkat na zdi nápisy, kterými vyjadřovali svůj vztah k týmům. (Jiří Volek in Vladimír 518 a kol., Kmeny 0, 2013, str. 471)

Nalézt můžeme i subkultury, jejichž význam nabral díky revoluci zcela opačný směr, než byl ten původní. Např. Tetování, které bylo v období normalizace charakteristické jen pro vězeňské prostředí a spodinu společnosti a dnes je velmi žádaným uměním a vzhledovým doplňkem.

⁴³Viz <http://www.novinky.cz/krimi/2727-rozsudek-nad-plastiky-byl-po-26-letech-zrusen.html>

⁴⁴ Viz http://zpravy.idnes.cz/soud-osvobodil-hrobku-pitvu-a-reznika-dx4-/krimi.aspx?c=A111129_155059_krimi_cen

⁴⁵ Viz <http://domaci.eurozpravy.cz/spolecnost/83256-samkova-podava-trestni-oznameni-na-reznika-podnecuje-k-nasili/>

⁴⁶ Subkultura, formovaná v devadesátých letech, jedna z odnoží hip hopu. Charakteristické pro graffiti je malování sprejem po zdech.

Závěr

Téma subkultur je stále aktuální, avšak často narazíme na studie týkající se pouze subkultur současných. O subkulturách minulého režimu mnoho publikací neexistuje, pomineme-li problematiku undergroundu či disidentu. Zároveň je celkem obtížné nahlédnout do dokumentů z období Československa, např. vypůjčení si vícero samizdatových publikací, které má ve správě Národní knihovna, vyžaduje čekací lhůtu několik týdnů.

Cílem práce nebylo vytvoření encyklopedického seznamu všech významných subkultur a událostí, nýbrž zkoumání vývoje a podob subkultur a jak se na nich projeví změny, které přinesla revoluce v roce 1989. Z tohoto důvodu byly vybrány subkultury punku a vlajkonošů, popř. hooligans, na nichž byly ukázány změny spojené s revolucí a subkultury vlasatců a hip hopu, které ovlivňovaly soudobé alternativní kultury.

Demokratizace po roce 1989 ovlivnila subkultury dvěma hlavními změnami. První změnou je vliv západu. V období normalizace bylo nesmírně těžké dostat se k jakýmkoliv informacím týkajících se různých alternativních kultur. Jedinou možností, jak získat nějaké poznatky, bylo pašování západních časopisů, gramofonových desky, magnetofonových pásek, sledování západních televizí či poslouchání exilového rozhlasového vysílání. Dnes je možné si zjistit téměř cokoli během pár minut, člověku je k dispozici nepřehledné množství zdrojů, např. knihy, internet, časopisy a další.

Vlivem rozmanitosti západních kultur došlo i k rozvětvení subkultur u nás. Z punku se oddělil např. Hardcore, Straight edge či pravicově zaměřené kapely, např. Orlík. I u hooligans došlo k rozdělení, kdy na jedné straně můžeme vidět radikálně pravicové fanoušky, viz hooligans týmu AC Sparta Praha a na straně druhé antirasistické hooligans týmu Boheminas 1905.

Druhou změnou je vliv komerce, která úzce souvisí s otevřením hranic. Joseph Heath a Andrew Potter uvádí: „*Kdykoli se zrodila jakákoli alternativa, kapitalistický systém se jí zmocnil, vstřebal ji, asimiloval, aby ji pak začal sériově vyrábět a prodávat masám.*“⁴⁷ Reálnou skutečnost této věty je možné doložit na subkultuře punku i hooligans, popř.

⁴⁷ HEATH, Joseph a Andrew POTTER. 2012, *Kup si svou revoltu!*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 392 s. ISBN 978-808-7067-123.

vlajkonošů. Obě subkultury v období před rokem 1989, stejně jako většina dalších, užívaly tzv. „*Udělej si sám*“ techniku (angl. *Do it yourself*⁴⁸), což znamená, že si člověk zhotoví jakýkoliv výrobek sám, bez profesionální podpory. Punkeři si upravovali a barvili oblečení, vpichovali různé doplňky do bund, vyráběli si ručně odznaky a další. Vlajkonoši nosili ručně pletené šály, vlajky, čepice a sešívané kostýmy.

S nástupem komerce se ovšem technika samostatného vyrábění věci vytratila, punkové oblečení je možné sehnat během pár minut a můžeme si vybrat z neuvěřitelného množství variant. Fotbalové týmy nabízejí fanouškům obrovské množství produktů s týmovým logem, které je možné pohodlně zakoupit na stadionu před zápasem.

Patrné jsou i rozdíly v interpretaci dobových mediálních textů o subkulturách. Současná média se subkulturami zabývají ve všech možných směrech, např. móda, koncerty atd., v období normalizace se o alternativních proudech psalo jen ve spojitosti s výtržnictvím či podvracením státu.

Při studii bylo zajímavým poznatkem zjistit spojitosti mezi rozdílnými před a porevolučními subkulturami. Např. Vlajkonoši začali jako jedni z prvních sprejovat vzkazy na zdi, na což navázala subkultura graffity. Dále subkultura veksláků ovlivnila současnou subkulturu, která se zabývá výkonnostním a vzhledovým vylepšením aut, tzv. *tunning*⁴⁹, jelikož jako první začali dovážet zahraniční součástky.

S pádem komunismu v roce 1989 zároveň zaniklo několik subkultur, jednalo se ovšem spíše o subkultury politicky angažované, např. *dissent* či *underground*. Avšak s nástupem demokratizace mnoho dalších subkultur vzniklo, např. *Hip Hop*, *graffity*, *hardcore*, *straight edge*, hráči počítačových her a mnoho dalších. Nicméně v obou obdobích můžeme narazit na různé alternativní kultury a je velmi zajímavé se jimi zabývat a studovat.

⁴⁸ Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Do_it_yourself

⁴⁹ Viz <https://cs.wikipedia.org/wiki/Tuning>

Seznamy použité literatury

Literatura

- 518,, Vladimír a Karel VESELÝ. *Kmeny: [současné městské subkultury]*. 1. vyd. V Praze: Yinachi, 2011, 517 s. ISBN 978-80-904735-3-9.
- 518,, Vladimír a kol. *Kmeny 0: městské subkultury a nezávislé společenské proudy před rokem 1989*. 1. vyd. V Praze: Bigg Boss, 2013, 739 s. ISBN 978-809-0473-546.
- BAUER, Jiří. *Otázka komunismu*. Vyd. 1. Praha: Futura, 2006, 255 s. ISBN 80-868-4416-1.
- EMMERT, František. *Rok 1968 v Československu*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2007, 63 p. ISBN 978-807-0219-034.
- FUCHS, Filip. *Kytary a řev: aneb co bylo za zdi. Říčany u Brna: Papagájův Hlasatel Records, 2002, 317 s.*
- HARNA, Josef a Rudolf FIŠER. *Dějiny českých zemí: [současné městské subkultury]*. Vyd. 1. Praha: Fortuna, 1998, 279 s. ISBN 80-716-8522-4.
- HEATH, Joseph a Andrew POTTER. 2012, *Kup si svou revoltu!*. Vyd. 1. Praha: Rybka Publishers, 392 s. ISBN 978-808-7067-123.
- HEBDIGE, Dick. *Subkultura a styl: uvedení do problematiky*. Vyd. 1. Praha: Dauphin, 2012, 239 s. ISBN 978-80-7272-197-9.
- KALOUS, Jan a Jiří KOCIAN. *Český a slovenský komunismus (1921-2011): [současné městské subkultury]*. Vyd. 1. Brno: Host, 2010, 459 pages. ISBN 80-872-1170-7.
- KOLÁŘOVÁ, Marta a Anna ORAVCOVÁ. *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České Republice*. Vydání první. 264 s. ISBN 80-741-9060-9.
- NAVARA, Luděk a Josef ALBRECHT. *Abeceda komunismu*. Vyd. 1. Brno: Host, 2010, 234 s. ISBN 80-729-4340-5.
- NEBOJSA, B.: *Normalizace, to je ono!*. Tišnov: SURSUM, 2001. 120 s. ISBN 80-85799-93-6.
- POSPÍŠIL, Filip a Petr BLAŽEK. *Vraťte nám vlasy! první máničky, vlasatci a hippies v komunistickém Československu : studie a edice dokumentů*. Vydání první. Praha: Academia, 2010, ©2010., 589 pages. Šťastné zítřky, sv. 3. ISBN 80-200-1873-5.
- SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010, 281 s. ISBN 978-80-247-2907-7
- ŠUSTROVÁ, Petruška a Josef MLEJNEK. *Zaostřeno na komunismus*. Vydání první. Praha: Euroslavica, 2014, 292 s. Edice Prostoprvdy, sv. 3. ISBN 80-878-2507-1.

VACULÍK, J., ČAPKA, F.: *Nástin českých dějin 20. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 234 s. ISBN 80-210-2167-5.

Z. Veselý (ed.): *Světová politika 20. století v dokumentech (1945 - 1990)*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001.

Dobová periodika

KRÝZL, J: Nová vlna se starým obsahem. *Tribuna*, 1983, roč. 14, č. 12, s.5

VACULÍK, L. *2000 slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem*. Literární listy, roč. 1, č. 18, 27. červen 1968.

Archivní dokumenty

ČSSR. Zákon 84/1968 Sb., kterým se mění zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích. In: *Sbírka zákonů ČSSR*. 1968, částka 26, str. 10. Ministerstvo spravedlnosti, 1968. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1968/026-1968.pdf>

Jednorázová prověrka „vlasatců“ v prostoru Národního divadla – výsledek. ABS, f. H1-4, inv. Jedn. 776, kart. 86, kopie strojopisu

Nežádoucí negativní jevy mezi mládeží – návrhy na opatření. ABS, f. H 1-4, inv. Jedn. 776, kart. 86, kopie strojopisu.

Opatření proti některým negativním jevům projevujícím se u části mládeže. ABS, f. H 1-4, inv. Jedn. 776, kart. 86, kopie strojopisu.

Zpráva o narušení veřejného pořádku dne 20. 9. 1996 v době od 17.00 do 20.00 hod. skupinou „vlasatců“ v obvodě Prahy 1 a Prahy 7 – předložení. ABS, f. H 1-4, inv. Jedn. 776, kart. 86, kopie strojopisu.

Elektronické zdroje

RŮŽIČKA, Daniel. *Zvací dopis (pravděpodobný text)*. RŮŽIČKA, Daniel. *Totalita.cz* [online]. [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_1968_dopis_zvaci.php

Anticharta: Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru. *lidovky.cz*. 2007-01-08. [Dostupné online](#) [cit. 2009-11-02]. [ISSN 1213-1385](#)

Anticharta: Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru. *lidovky.cz*. 2007-01-08. [Dostupné online](#) [cit. 2009-11-02]. [ISSN 1213-1385](#)

<http://domaci.eurozpravy.cz/spolecnost/83256-samkova-podava-trestni-oznameni-na-reznika-podnecuje-k-nasili/>

<http://isport.blesk.cz/clanek/fotbal/29442/fanousci-bohemians-bojuji-proti-rasismu.html>

http://kultura.idnes.cz/rymy-bych-psal-na-dalnici-rika-nohavica-o-hip-hopu-fba-hudba.aspx?c=A081106_165937_hudba_pei

http://kultura.idnes.cz/vladimir-518-kilovej-buh-klip-dpk-hudba.aspx?c=A130712_134409_hudba_vdr

http://m.rozhlas.cz/zpravy/fotbal/_zprava/1414571

<http://musicserver.cz/clanek/28535/PSH-H-P-T-N/>

http://ostrava.idnes.cz/spartansti-vytrznici-dostali-petilety-zakaz-vstupu-na-zapasy-baniku-lem-ostrava-zpravy.aspx?c=A150301_170928_ostrava-zpravy_fer

<http://www.elle.cz/moda/novinky/punk-moda>

<http://www.ireport.cz/video/17594-video-monkey-business-obesili-rappery-z-psh-a-prago-union.html>

<http://www.novinky.cz/krimi/2727-rozsudek-nad-plastiky-byl-po-26-letech-zrusen.html>

<http://www.novinky.cz/kultura/372051-mortal-cabinet-spojil-silne-osobnosti-a-sbira-penize-na-album.html>

<http://www.rockandpop.cz/zpravy/domaci/zanrove-skatulky-se-borti-vladimir-518-a-the-rocket-dogz-spolecne-na-sedmicce/>

http://zpravy.idnes.cz/soud-osvobodil-hrobku-pitvu-a-reznika-dx4-krimi.aspx?c=A111129_155059_krimi_cen

http://zpravy.idnes.cz/zacina-romsky-festival-khamoro-d3g-domaci.aspx?c=A150524_080937_domaci_zt

https://cs.wikipedia.org/wiki/Do_it_yourself

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Tuning>

ROŽÁNEK, Filip. *SRPEN 1968. PRVNÍCH SEDM DNŮ OKUPACE* [online]. 2013 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: http://media.rozhlas.cz/_binary/03004667.pdf

A-1987-09-17; ČST, <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10266819072-vypravej/ve-stopach-doby/1987/400-na-mirovem-koncertu-olofa-palmeho-v-lochotinskem-amfiteatru-v-plzni-doslo-k-ostremu-konfliktu-mezi-zpevakem-michalem-davidem-a-fanousky-punkove-skupiny-die-toten-hosen/>

http://kultura.idnes.cz/recenze-vladimir-518-idiot-0x8-hudba.aspx?c=A130523_093148_hudba_vdr

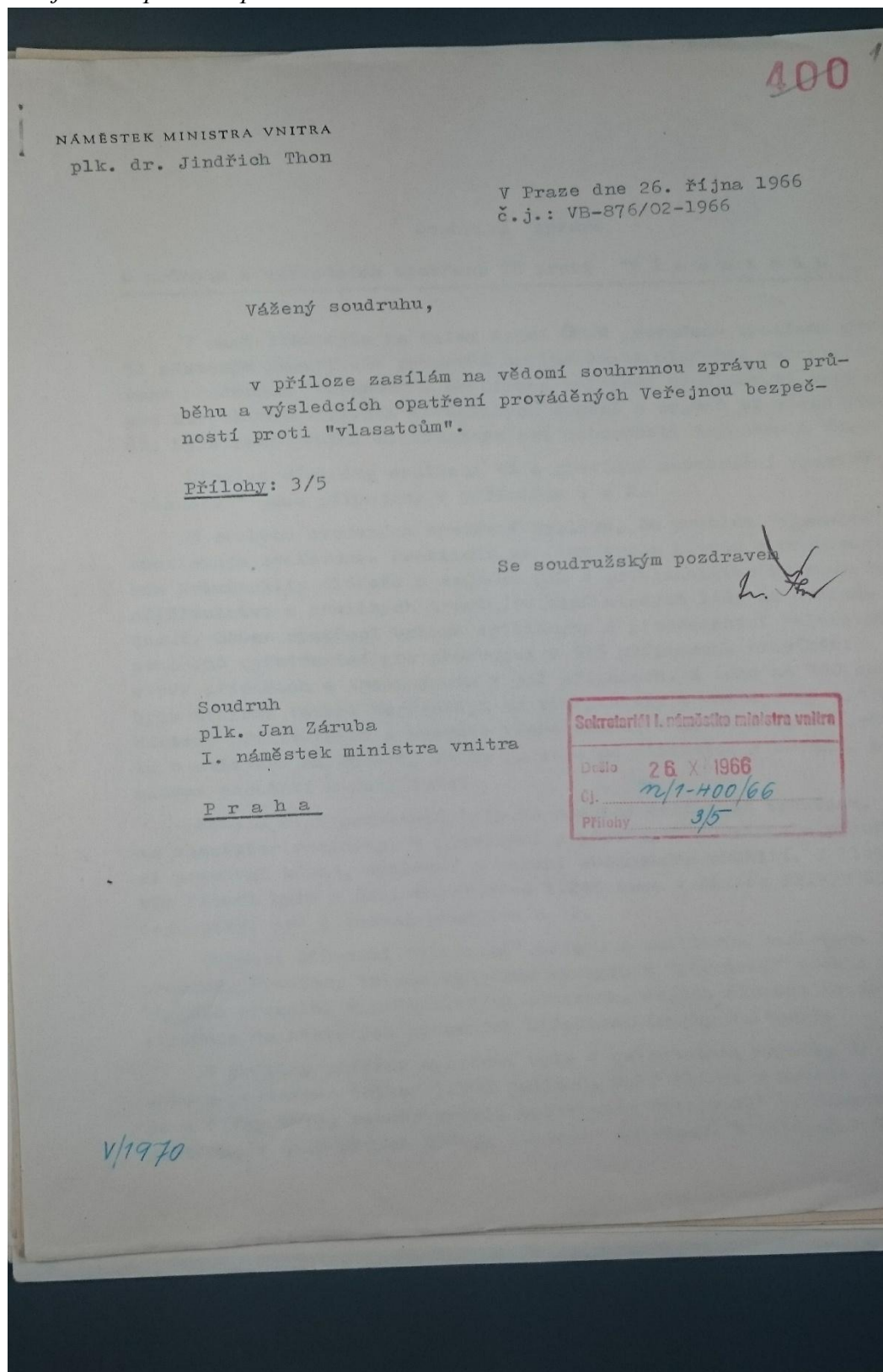
<http://siamotuttifcsp.blogspot.de/2014/09/18/was-geht-ab-in-prag-roter-alarm-bei-bohemians/>

ZVĚŘINA, Pavel. *Petice Několik vět (text)* [online]. [cit. 2015-06-19]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/txt/txt_nvett.php

Seznam příloh

Příloha č. 1 <i>Souhrnná zpráva o průběhu a výsledcích opatření prováděných Veřejnou bezpečností proti vlasatcům</i>	48
Příloha č. 2 <i>Mapa popisující výskyt vlasatců v Československu</i>	52

Příloha č. 1 *Souhrnná zpráva o průběhu a výsledcích opatření prováděných
Veřejnou bezpečností proti vlasatcům*

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, A9 inv. j. 325, 5 stran, fotografická kopie

Souhrnná zpráva

o průběhu a výsledcích opatření VB proti "V l a s a t c ů m"

V září 1966 byla na celém území ČSSR provedena opatření proti některým negativním projevům určité části mládeže, reprezentované především "vlasatci". Do široce založené součinnosti akce pod direktivním řízením stranických orgánů a orgánů NV všech stupňů, byla mezi jinými složkami po své odbornosti zapojena i VB.

Číselné výsledky opatření VB a grafické znázornění výskytu "vlasatců" jsou připojeny v přílohách 1 a 2.

Z rozboru uvedených opatření vyplývá, že problém "vlasatců" neexistuje izolovaně. Prakticky se vždy kryje hlavně s problematikou kriminality mládeže a zejména pak s problematikou výtržnictví, příživnictví a násilných trestných činů mladých lidí na určitém území. Během opatření bylo zjištěno a předvedeno "vlasatci" zahájeno vyšetřování pro přestupek v 335 případech, provinění v 522 případech a trestný čin v 551 případech. Z toho na 140 osob byla uvalena vazba. Nejčastěji se vyskytovaly trestné činy výtržnictví, příživnictví a krádeže všeho druhu. V menší míře se jednalo o ublížení na zdraví, útoky na veřejné činitele, vloupání, pohlavní zneužití a znásilnění.

Nemalá část pachatelů byla za podobný delikt už trestána, tj. má charakter recidivy. U provinění a přestupků převládalo porušování pracovní kázně, opilství a rušení občanského soužití. V blokovém řízení bylo v akci pokutováno 1.249 osob v částce 52.575 Kčs, nejčastěji pro porušení předpisu o OP.

Oblasti činnosti "vlasatců" nejsou v teritoriu rozloženy rovnoměrně. Prostory intenzivnějšího výskytu a "působení" těchto živlů jsou převážně v průmyslových centrech. Jejich činnost se soustřeďuje do některých zábavních středisek (parky kultury).

V průběhu příprav opatření bylo v celostátním měřítku evidováno a postiženo celkem 3.976 jedinců. Malý zlomek z tohoto počtu jsou dívky (87), vesměs trvalé společnice "vlasatců" v různých partách, z nich plných 45% je pohlavně nakaženo. U chlapců byly

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, A9 inv. j. 325, 5 stran, fotografická kopie

pohlavní choroby zjištěny jen v 19 případech, což je asi půl procenta z úhrnného počtu.

Přibližně 40% uvedených osob je nedospělých, 60% je ve věku 18-26 let a jen několik osob z celkového počtu bylo starších 26 let.

Podle povolání je téměř 69% dělníků s nižší kvalifikací nebo pomocných dělníků, asi 20% učňů, 6% studentů a zbytek ostatní povolání, jako zaměstnanci, úředníci, technici apod. Valná část zmíněných osob má špatnou pracovní morálku (fluktuační, absentéři nebo bez pracovního poměru). Z uvedeného je patrné, že ve značné míře jde o osoby s nižším stupněm inteligence.

Během akce asi 80% uvedených mladíků si dalo upravit svůj zevnějšek, z toho asi polovina po pohovoru na součástech VB a druhá polovina po působení společenských organizací nebo složek (NV, ČSM, závody). 397 mladíků bylo ostříháno z rozhodnutí hygienika. 294 "vlasatců" odmítlo si dát svůj účes upravit. Většina argumentovala tvrzením, že nevědí o žádném zákonném ustanovení, které by předepisovalo jak dlouhé se mají nosit vlasy.

Až na město Prahu a částečně kraj Hradec Králové, nedošlo k žádným projevům odporu nebo okázalým protestům "vlasatců" proti opatření. V Praze dne 20.9.1966 byl zásahem VB likvidován pokus o demonstraci, již se zúčastnilo asi 130 "vlasatců", z nichž 59 bylo předvedeno. Dále v průběhu opatření se 3 mladíci manifestačně pokusili o sebevraždu a způsobili si lehká zranění žiletkami na zápěstích. Podobné dva případy byly zaznamenány v Hradci Králové.

Většina rodičů dlouhovělasých mladíků opatření buď vzala na vědomí nebo je souhlasně kvitovala. Téměř ze všech krajů je hlášené po několika případech, kdy rodiče přišli poděkovat na součást VB za úspěšný zásah. Jen zcela ojedinělé jsou případy solidárnosti rodičů se vzhledem i účesem syna nebo případy, kdy rodiče proti opatření protestovali nebo si na ně stěžovali.

Ohlas obyvatelstva na opatření byl vcelku příznivý. Pokud se vyskytly kritické připomínky, vyznívaly asi v tom smyslu, že by snad nebylo třeba zvláštní akce, kdyby různé výstřelky mládeže byly důsledně potlačovány už v zárodku. Nelibě bylo také poukázáno na skutečnost, že se provádí rozsáhlá opatření proti dlouhověla-

sym, ale současně televize uvádí programy se zpěváky, kteří svým zevnějškem vyšetřední účesy propagují, nejšťastěji byli uváděni zpěváci MAJER a NUCKÁŘ.

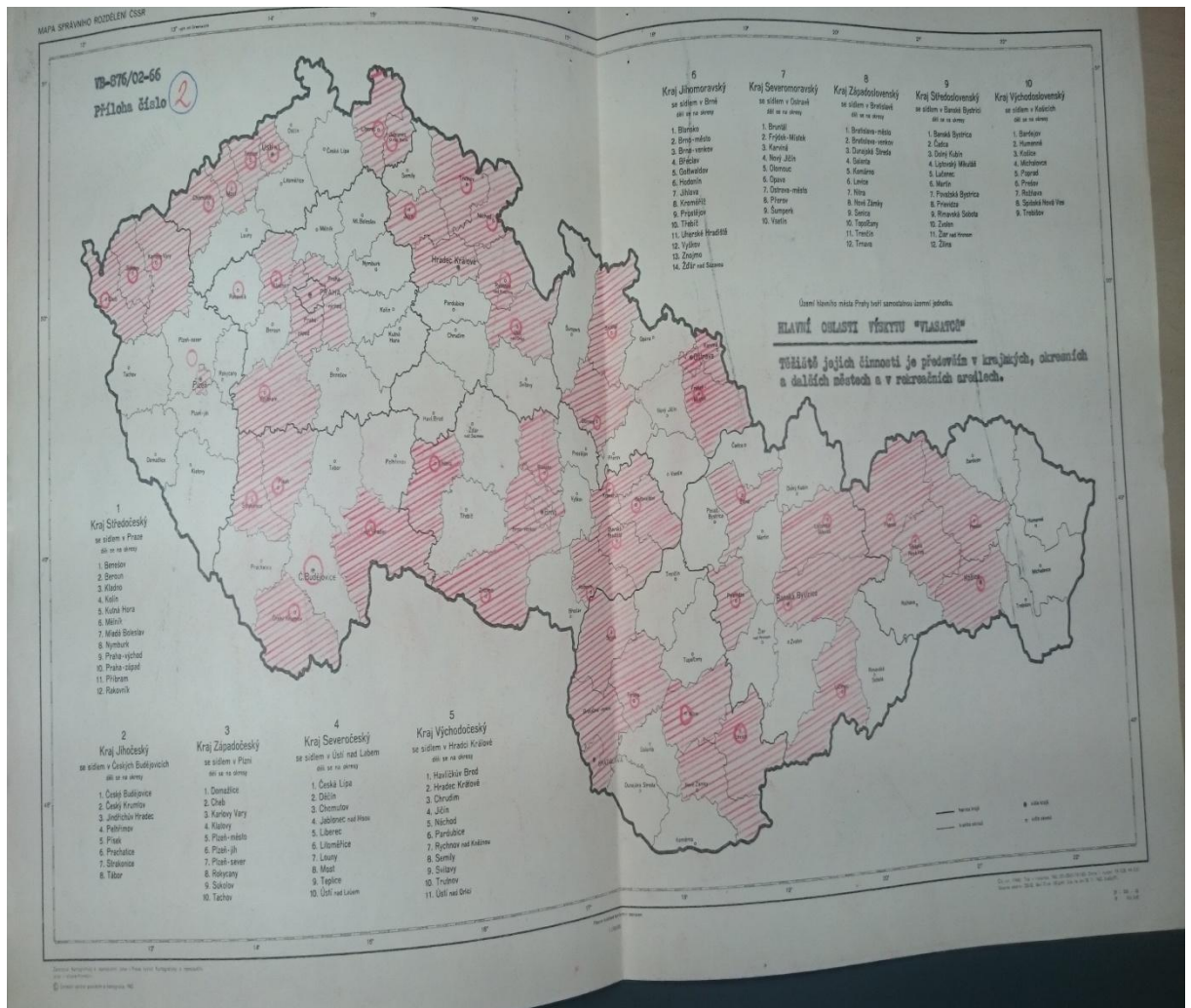
Zásadní pokyn SEVB kladl důraz na získání potřebných podkladů před zahájením akce pro diferencovaný přístup k řešení jednotlivých případů a na zachování všech zákonných norem. Tento pokyn byl porušen jen jednou, a to dne 29.8.1966 v Ostravě, kde příslušníci VB neoprávněně donutili herce Jiřího ČETKA, aby se dal ostříhat, i když dokazoval, že si delší vlasy nechal narůst speciálně pro filmovou roli, která mu byla svěřena. Viníci byli kázeňsky potrestáni. Zarážející ale byl tón a stanovisko redakce Literárních novin na tento případ v neuvěřitelném článku Alexandra KLIMENTA. Obsah vyzněl jako hrubé osočení veškeré činnosti VB a jako propagace "svobody nosit dlouhé vlasy", vysloveně negoval všechny direktivy k právě zahájené kampani proti "vlasatcům".

Z většiny hlášení SVB vyplývá, že ne všude se do opatření v plném rozsahu zapojily všechny ostatní složky, hlavně ČSM, RCH, učiliště, internáty apod.

Hlášení jednotlivých SVB obsahují kromě uvedených poznatků řadu dalších zjištění a zkušeností z provedeného opatření. Z nich je možné konstatovat, že každý kraj, resp. okres měl rozdílné podmínky k provedení opatření. Seriozní rozbor této problematiky by si nutně vyžádal delší čas k ověření a zobecnění získaných zkušeností.

Prvořadou úlohu v celém řešení problému by měly sehrát společenské organizace, školy a ostatní instituce. Pokud se týká VB, tato se rovněž v rozsahu svých možností plně zapojí, zejména na úseku prevence. K represivním opatřením bude přistupováno jen v krajních případech.

Příloha č. 2 Mapa vyznačující výskyt vlasatců na území Československa

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, A9 inv. j. 325, 5 stran, fotografická kopie